

MODVS VIDENTI
DI PROCESSVM,

quem Salmanticæ auditoribus suis di-

ctabat: Licentiatus Martinus de Quiros y Val-
des Diui Bartholomæi
Collega.

AD DOMINVM IOANNEM DE
Llano de Valdes, Salmanticensis Achademiæ Chancella-
rium Regisque Consiliarium meritissimum.

SALMANTICÆ.

Excudebat Petrus Lassus

Anno, 1600.

A costa de la binda de Octauiano Parente.

Licencia.

DE nos el Licenciado Hieronymo Góçalez Moriz, Prouisor General en la ciudad y Obispado de Salamãca, por su Señoria, dō Pedro Iúco de Posada, obispo de la dicha ciudad del cōsejo del Rey nro Señor, &c. Por la presente damos licēcia à qualquier impresor desta ciudad de Salamanca, para que pueda imprimir è imprima vn tratado que se intitula Modus Vidēdi processum cōpuesto por el Licenciado Martin de Quiros y Valdes, collegial del Collegio de san Bartholome desta dicha ciudad, que para ello damos licencia, sin por ello incurrir en pena alguna, dada en Salamanca a catorce dias del mes de Abril de mil y seys cientos años.

*El Licenciado Hieronymo
Gonçalez Moriz.*

Por mandado de su merced.

Agustin de Polanco.

SALAMANCA
Excudebat Petrus Iallus

Anno, 1600.

A costa de la tienda de Sebastian Forner.

DOMINO, A C D O.
 mino Ioanni de Llano de Valdes, Salman
 ticensis Academiae Chancellario Regisque Consiliario, Licen-
 tiatus Martinus de Quiros y Valdes. Suus conso-
 brinus, Diui Bartholomæi Collega.

S. P. D.

Si tuæ dignitatis amplitudo, mihi metum
 incutere possit, amplissime chancellarij, hu-
 ius Academiae Mineruæ Sacratæ domus vi-
 gilantissime custos, quo minus, hoc munus-
 culum, & diuturni laboris mei primitias of-
 ferre audeam. Summa tamē humanitas tua
 & benevolentia qua me semper est prose-
 quitus, necessitudo, patriaque communis,
 qua me tibi natura coniungit mihi animos faciunt, nec eo me de-
 ducet audacia, vt tuas ingentis laudes decantare audeam, eloquē-
 tissimis enim vtriusque linguæ oratoribus tam late patens mate-
 ria negotium faceferit, quid? Quod adeo manifestæ sunt, & recen-
 ti hominum recordatione ita celebratæ, vt nullius comendatione
 egere videantur. Præermitto namque antiquam & gloriosam ge-
 neris tui nobilitatem, eximias & ægregias corporis, animiq; dotes,
 quis ignorat quâta cū laude, multos annos iussu catholici regis no-
 stri in rebus grauissimis & toti reipublicæ vtilissimis sis versatus,
 ad extremū idē catholicus Rex noster Philippus summū tuū consi-
 lium, singularemque prudentiam cum multis antea annis conspe-
 xisset grauissimum imminentis coniurationis negotium quod to-
 ti Hispaniæ grauissimū periculum denuntiabat, tibi commisit,
 quod tu tanta prudentia egisti, vt perditissimorum hominū cona-
 tus antea replexeris, quā à quo quā posset præsentiri, in quo Marci
 Tullij Ciceronis Romanæ eloquētiæ principis superasti, vel saltim
 æquasti laudē, tu Pelagij sanctissimi Principis in rempublicā Chri-
 stianā collatū beneficitio ratū effecisti, ille eiectis ex Hispania Mau-
 ris prima veluti nostræ religionis fundamēta iecit. Tu & ipsa funda-
 mēta & quod structū iam fuit, tua prudentia cōfirmasti. Dicerē si
 Pitagoreorum vera esset opinio, illius quondā magni animi princi-

pis Domini ac domini Ferdinandi de Valdes, nostri collegij supre-
mi filij, & totius Hispaniæ Christianæq; religionis propugnatoris
accerrimi in te animam commigrasse, ita illius in omni genere vir-
tutum præstantiam refers. Vnde libet Asturiæ nostræ regni ex
animo gratulari. Libet & nobis omnibus qui te cognatione attingi-
mus. Libet & huic Salmanticensi celeberrimæ Academiæ quæ ta-
lem moderatorem est consecuta. Libet & iterum mihi cui conti-
git tale lucubrationum mearū aduersus zoylorum latrantiū mor-
sus sentiri patrocinium. Qua propter summis præcibus exoro, vt
hoc tui charis munusculum Xerxis exēplo non parui pēdas, quod
si feceris, vt spero, ad maiora offerenda animum excitabis, meque
in perpetuum deuinctum habebis. Vale & Nestoreos viuas annos.

Tuæ dignitatis ac amplitudinis studiosissimus:

*Licenciado Martin de
Quiros y Valdes.*

INCIPIT MODVS
VIDENDI PROCESSVM,
quo rempublicam foeliciter gerere
lites curasque hominum componere
iudices possint.

A LICENTIATO MARTINO DE QUIROS

y Valdes, Dini Bartholomæi Collega.

CVM teneamur
omnes legum
professores, in
causarum decisio-
ne, (ubi non
minus quã de
re & vita homi-
nis agitur,) Ziconiæ vigilia legum
vestigijs in hæreret: & Deum opti-
mum & maximum, cuius iusticiã
in terris administramus, præ occu-
lis habere. cap. 1. de re iudica. in. 6.
& ita nos gerere, vt populos, sine
quærella in officio continere, &
republicam foeliciter gerere possi-
mus, bonosque ad virtutem am-
plectendam præmio inuitare, &
malos pœna deterrere, & vt me-
tiamur qua bona mensura alios
metierimus, nos oportet lyncæis
oculis cuncta rimare, cap. iudi-
cantem. 30. quæst. 5. & à iustitiz

tramitte, nec latum vnguem desse-
ctentes, vni cuique, quod suum est
redere. l. iusticia de iust. & iure, &
ne per imprudentiam æternam dã-
natione incurramus, & tempora-
les pœnas turpiter patiamur, vt in
toto tit. C. de pœna iudicis qui ma-
le iudicauerit, (quia turpe est viro
nobili & patritio ius in quo versa-
tur ignorare. l. 2. de origine iuris)
necessarium est nostrum breuem
videndi processus modũ, memo-
ria mandare, quo duce & honore
& gloria vobis, & posteres vestris
comparabitis in mortalem, mihi-
que vobis inseruisse sufficietur, &
sic imprimis cum Caio Iur. cons.
in. l. si quæremus. 4. de testam. in-
quirendum est, vtrũ actor sit legi-
tima persona vel non, quod sequẽ-
ti cap. cognoscemus.

A 3

SVM.

Modus videndi

SUMMARIUM.

- 1 **Q**uilibet actor, vel reus legitimus est nisi à iure excipiatur.
- 2 Minor habēs tutorem vel curatorem, sine eo qui personaliter cōparere debet non est legitima persona in iudicio.
- 3 Tutoris auctoritas si in aliqua parte litis ommittatur, nisi prosit pupillo, vel minori actus erit nullus.
- 4 Filius familias extra bona castrēsia, vel quasi, non potest esse in iudicio, & reditur ratio.
- 5 Idē dicendū erit in beneficiatibus & in re-
conventione quando in. 1. conventionē
adfuit paternus consensus.
- 6 Quādo seruus possit sine domini sui licen-
tia in iudicio comparere.
- 7 Monachus quando seruo comparetur.
- 8 Mulier coniugata in quibus casibus sine
mariti licētia possit in iudicio cōparere.

Capitul. 1. De

Actore & reo.

- 1 **Q**uilibet enim actor vel reus, ꝑ legitimus, est, nisi à iure excipiatur, argumēto legis eū ꝑtētor de iudiciis, eū alijs vulgarib⁹ & sic aduertat iudex vtrum sit minor. 25. annis, vel pupillus, vel fili⁹ familias, vel seru⁹, vel mulier vxō rata, de quibus sigillatim agemus.
- 2 Et primo de minore. 25. annis ꝑ qui si tutore vel curatore habeat sine eorū auctoritate eam minore processus agatur, iure non subsistit. l. acta. 45. §. 1. l. contra pupillū. 34. de re iud. l. 1. & 2. C. qui legitimam personā. l. clarū. 4. C. de auctorit. ꝑstāda. l. 1. ti. 2. p. 3. in qua auctoritate à curatore ꝑstāda aduertat cautus iudex, tutorem debere personaliter loquendo eam interponere, actum in eius absentia gestum ratū postea habere nō posse, iuxta Barto. doct. in. l. 1. de auctoritate ꝑstāda, pro qua est ex.

celebris in. l. 1. §. mutuis, de Tut. l.

- 3 1. §. tutor de auctoritate tutorū, ꝑ cui⁹ auctoritas, si in aliqua parte litis ommittat actus erit nullus, text. expresus in. l. certum. 6. §. in pupillo de confess. d. l. clarū, docet Bart. in. l. 1. §. si tibi, n. 7. ff. de administra. tuto. nisi actus pupillo vel minori prosit, tūc nō vicriabitur ꝑtēxtu solēnitatis omissē. l. nō esse minus. C. de procu. gl. celebris verbo cōtra, in. l. acta. §. si. & in. d. l. 1. C. qui legitimā personā & in. l. pen. si aduersus re iud. Abb. & omnes, in. c. causamq; col. 1. de iud. & de iure nostro regio probat. d. l. 1. ti. 2. p. 3.

Secundo filius familias extra bona sua castrēsia, vel quasi castrēsia, ꝑ nō potest esse in iudicio sine patris consensu, text. elegans cum materia, in. l. si. §. sancimus, verfic. necessitate. C. de bonis quæ lib. l. 1. in fin. C. de annali exceptione. l. 7. tit. 2. p. 3. l. 1. & 11. ti. 17. p. 4. Ordinatio Portug. 12. ti. 3. lib. 3. Bantius de nullitate, tit. de nullitate ex defectu in habilitatis, Socin. reg. 151. Quod verum est etiā si iudiciū fuerit summarium, Bald. in. l. nec ququam. §. de plano, de officio Procōsulis. Corras. in. l. qui liberos, n. 21. de ritu nup. Cui⁹ rei ratio est, quia cum ꝑceptum iudicis de soluendo actionem in factum producat, glos. in dict. §. necessitate, filius familias cum nil habeat quod patri non sit adquisitum. l. placet de adquirirēd. h. re. sine eius cōsensu iudici parere non potest, docet lass. in. l. legitima, de ꝑct. Quod intellige cū Angelo in princ. institutu. de tutel. num. 2. tantum in realibus requiritur paternus consensus, non autem in mere personalibus & criminalib⁹, at vero in castrēsiis & quasi

quasi Castrésibus, nō est ei neces-
sarius talis cōsensu. l. millespreci
pua. 4. §. actio. de castrési pecul.
l. 2. ad Macedo. iūcta, l. qui potest
27. de reg. iur. l. si quis vxori. 53. §.
sed si filius, de furtis. tradūt. DD.
in d. §. necessitate, & eodē modo
in spiritalibus & beneficalibus
5 † c. si. de iud. in. 6. glo. verbo, quā
uis minor in. c. ex. p. 14. de restit.
expo. celebris secūd. Couar. lib. .
Var. c. 5. in princ. & Bar. in d. §. ne
cessitate. Idē erit in recōuētionē,
nā satis est si in conuētionē praxi
tus fuit paternus cōsensu, secūd.
Bart. & cōmu. in l. si quis mihi bo
na. §. iustum. n. 8. de adquir. here.
cōtra glos. magnā post mediū, in
d. §. necessitate. l. fil. fami. 15. l. si lō
gius. 18. §. si filius famil. de iud. l. 2.
ti. 5. p. 3. & ibi, Gre. verb. *de esclenas.*

Tertio seruus nisi ad libertatē
6 obtinēdā proclamet † vt in l. libe
eris. 78. §. si quis ex seruitute. l. or
dinata. 24. de liber. caus. l. 4. verb.
Olrosi. & verb. *empero.* ti. 5. p. 3. & ibi
Lop. verb. *suere comēçado,* & nisi cō
ueniatur ad subeundā pœnā cor
poralē, tunc enim legitima perso
na erit in iudicio, sine cōsensu dñi
l. seruus etiā. ii. ff. de publicis iud.
l. hos accusare. §. si seruus, & §.
omnibus, de accusat. l. 2. vbi glo.
verb. defendere potest, & ibi Sa
licet. C. eod. l. si criminis. C. ad l.
iuliā. de vi public. l. quoties, & ibi,
DD. cōiter. ff. si quis cautio. l. 9. ti.
2. part. 1. que omnia in monacho
7 procedūt † cū seruus sit, & mona
sterio adquirat secūd. Bigliū, in §.
alienus quoq; seruus. n. 5. de hæ
red. instit. qui sine sui prælati licē
tia nec cōparere, nec iurare po
test, omnes in. c. & si Christus de

iure iurād. & in. c. veritatis de do
lo. Abb. in. c. nuntius de testibus
num. 4.

8 Mulier cōiugata † sine mariti
licētia litē intēdere nec ad illam
respōdere poterit nec alios cōtra
ctus celebrare, quod si fecerit
processus erit nullus, l. 8. ti. *De los
pleytos q̄ deuen valer ò no.* lib. 1. fori. l.
55. in. ll. Tau. l. 13. tit. 20. lib. 3. fo
ri. nisi tēpore contractus vel litis
intentatæ cōstitit maritū fuisse
præsentē & tacentē, secūd. Palac.
Rub. in repe. rub. §. 68. n. 21. & 26.
vel nisi actus gestus redundaret
in mulieris vtilitatē, quod cautus
aduocatus euitare poterit, si sta
tim exceptionē opposuerit ei qđ
sit cōiugata, ex quo eueniet, vt si
postea in eius vtilitatē redundat
non valeat, docet Bald. in. l. non
eo minus. C. de procura. & in. c.
1. nu. 15. de præscrip. Cifuentes &
alij in d. l. 55. Tau. q. 21. Lopez in
l. 3. tit. 5. part. 3.

S V M M A R I V M.

- 1 **P**rocurator in iure nostro quilibet legi
timus est, ni prohibitus reperiatur.
- 2 In civilibus, non vero in criminalibus pro
curator constituitur, nisi ad allegandas
absentia causas pro reo.
- 3 Quibus in causis hodie talionis pœna vi
geat.
- 4 An sit ipso iure exclusus procurator in
criminalibus, an necessaria erit ex
ceptio.
- 5 Procurator non admittitur sine mandato,
eo tamen admissio processus erit nullus
contra Imol. in cap. cum in iure petitus,
de officio deleg. & Felinus in cap. cau
samque col. 2. de iud.
- 6 De iure nostro regni quid fiet ad explorā
dum mandatum, & cui incumbitur.
- 7 Mandatum hodie de communi iudiciorū

Modus videndi

- 8 *bylo nisi constat per scripturam non sufficit probare testibus datum fuisse.*
- 8 *Mandatum debet de verbo ad verbum in seri in instrumēto id referēte nā aliter non creditur tabellioni de eo fidem facienti.*
- 9 *Scientia & patientia domini vidētis procuratorem sine mandato gerere negotia sua non inducit mandatum & declaratio Innoc. sibi contrarius in cap. quauis nu. 3. de re iud.*
- 10 *Pro actore procurator non admittitur etiam si præstet cautionē de rato, aliter enim erit in procuratore rei.*
- 11 *Spetiale mandatum quod dicatur, de quibus constare debeat, vt speciali dicatur & que admittat, aliaque de generali & vtriusque finibus non seruatis, an valeat quod est gestum.*
- 12 *Coniuncta persona que dicatur ad hoc, vt sine mandato admittatur & etiam veniat maritus in causa sua vxoris.*
- 13 *Ulla clausula, y para todos mis pleytos, cum alijs intelligitur, & an extendatur ad collegia & vniuersitates.*
- 14 *Mandata adiectorum confessionis vim habent, & hodie post conclusum in causa possunt presentari in iudicio dummodo ratificentur antea gesta.*

Capitul. 2. De

Procuratore.

- P**rocurator autem quilibet esse potest, nisi exprese prohibitus inueniatur in iure ¶ c. 1. in principio iuncta sua gloss. verbo reputari, hoc tit. l. 3. & 6. & 7. tit. 5. part. 3. vbi numerantur personæ quæ hoc procuratorium munus subire possunt, & primo. Inquirendum est de causa quæ agitur in processu an sit civilis vel criminalis ¶ nā si civilis est, recte admittetur nominatio procuratoris, vt valeat actus per eū

- gestus, si autem criminalis minime tan ex parte actoris quam ex parte rei, ex parte actoris quia tenetur se subscribere accusationi & pœnæ subeundæ nisi dilectum intentatum probauerit, ne de facile profleat ad accusationem. l. si cui crimē, iuncta. l. libellorum 3. de accusatio. l. 3. C. qui accusare nō possunt. l. si. C. de accusatio. l. 13. tit. 9. p. 4. l. 2. 1. tit. 1. p. 7. Deuteronomij. cap. 25. Exodi, 21. Cou. lib. 2. Vari, c. 9. nu. 1. Soto, de iust. & iure quæst. 5. art. 4. lib. 5. & tenetur ad Talionis pœnam ¶ secū dum supra citatos, quæ hodie nō est in vsu nisi in cassibus expressis a l. 83. Taur. in reo vero quia si nō adest personaliter, nō erit in quo sententia exequatur, & affirmat Bart. Imo. & alij in l. accusa. 17. §. ad crimen de publicis iudicijs, & probat mihi text. expressus in c. Veniens de accusatio. c. In criminalibus. 5. q. 3. cap. absens. 3. q. 9. l. 12. tit. 5. par. 3. l. 6. tit. 1. p. 7. Are. In d. c. veniens, Anton. Gomez, 3. romo Varia. c. 1. nu. 12. per quos late videbis, idque procedet quādo pœna speratur corporalis, nō autem pecuniaria, vel allegationis, ad tempus, vel ad allegandas absentie iustas causas quo casu admittetur procurator, dict. l. 12. p. & ibi Lopez verbo: *Algyna excusança.*
- 4 Sed maior dubitatio est ¶ vtrū ista exceptio debeat necessario, opponi procuratori in causa criminali cōstituto ad hoc, vt nō audiatur an est ipso iure exclusus, & quod sit ipso iure processus nullus defendit Bart. in dict. §. ad crimē colu. fin. Aretin. vbi supra, nu. 87 cum

cum alijs & ibi, Abb. numero. 23.
 Gomez. vbi supra num. 16. cōtra
 riam tamen sententiam & verio
 rem defendet gloss. verbo crimi
 nalis. in capit. 1. de iudicijs in. 6.
 quam sequuntur Ioan. Andreas, et
 Dominicus, Frācus ibi, & est glo.
 similis verbo per sententiam, in
 l. quamuis. C. de adulterijs, & eā
 sententiam dicit cōmunem Bald.
 in. l. ita demum, num. 4. C. hoc
 titu. Feli. in cap. meminimus nu.
 5. de accusatio. qui fundantur ar
 gumento text. in. l. filius familias.
 §. veterani, hoc titu. cui consonat
 l. 6. titu. 5. part. 3. & Perez, in l. 1.
 titu. 4. lib. 3. Ordinam. verbo du
bitari poterit, que vltima opinio
communis est & hodie magis ser
uata apud suprema tribunalia.
 Secundo cum quis alieno no
 mine agit tenetur mandatū ostē
 dere, † alias non audietur, & si
 forte admittatur domino litis nō
 generauit prāiudiciū, & pro
 cessus erit nullus. l. licet. de procu
 rato. l. si procurator. C. eod. titu.
 l. 10. tit. 5. par. 3. glo. verbo, absen
 tia in cap. 1. de elect. in. 6. docet
 Alex. in dict. l. licet, num. 6. & 7.
 Abb. in cap. ceterum de iuramen
 to calumnia, & hanc sententiam
 dicit cōmunē Dec. in. c. causamq;
 nu. 2. de iudicijs quid quid in vol
 bat Immol. in dict. c. cum in iure
 peritus, de officio deleg. & sequa
 rur Feli. in dict. cap. causamq; co
 lum. 2. † verum de iure nostro re
 gni, incumbit aduocatis videre
mandata partium vtrum sint suf
ficientia, & retro ea scribere, que
si postea nulla inueniantur in ex
penfis à partibus factis, ea causa
condemnabuntur. l. 4. tit. 2. lib. 4.

Recop. Ceterum si aliquando du
 bitetur de mandato, (& non dici
 tur dubitari quando mandato
 plene confecto constat, sed quan
 do probatur vno teste, vel de ip
 sus reuocatione apparet per vnū
 testem) & etiam est suspectum de
 sua legalitate, vt ex Abb. & Imol.
 in capi. coram; de officio delega.
 Bart. & Bald. in. l. 1. C. de procura
 to. idem Bart. in. l. non solum. §.
 qui in aliena, col. fin. de procura
 to. contra gloss. in dict. l. 1. dicen
 tes sufficere negationem partis
 aduersæ, in quo non sufficit pro
 batio mandati, per temporis diu
 turnitatem, secundum Bald. in. l.
 2. C. si ex falsis instrum. quem se
 quitur Alex. in. l. qui in aliena. §.
 sed etsi nu. 11. de acquirendi he
 red. Baldus de præscriptio. 3. par.
 princip. quæst. 10. nu. 28. vbi hoc
 limitat, & declarat Bantius titu.
 de nullitate ex defectu mandati,
 nu. 59. Grego. Lopez. verbo, *Tal*
dubda, in. l. 21. titu. 5. part. 3. vbi
 late de hac quæstione.
 Et quambis de iure communi
 per testes probari possit, secundū
 glo. in cap. 1. de procurato. in. 6.
 Immo. in. l. maritus. C. eodē Bar.
 & omnes in dict. l. non solum. §.
 qui in aliena, col. fin. & dicat cō
 munem Iasso. in. l. 1. num. 6. & 7.
 C. de procur. Boer. decis. 28. nu. 1
 vbi limitat non habere locum in
mandato ad recipiendam solutio
nem, quod per instrumētum pro
bare necesse est, docet Bald. in. l.
falsus, num. 27. C. de furtis. Xua
rez in. l. post rem iudicatam. 3. q.
 de re iud. † tamen Hodie de cō
 muni stylo iuditorum cōmune
 mandatum procuratorium non
 A 5 per te

processum.

 per testes, sed per instrumentum probatur, docet eleganter Ioan. Andreas, in additio. ad speculat. titu. de procurato. Greg. Lopez. in l. 2. r. titu. 5. part. 3. nec sufficet, etiam si Tabellio in processu fidei faciat de eo dicens, ut apparet de instrumento procuratorio coram me confecto, de quo fidei facio. Quia poterit dari quod in originali sint aliqua clausulae quibus appareat non esse sufficiens, & sic necessarium erit ostendere originale, aduertit Angel. de Perusio, in l. donationes. C. de donatione. Alex. consi. 6. nu. 6. volumine 4. Iass. in authen. si quis in aliquo documento, nu. 7. C. de fide instrum. & ibi Paul. Barba. consi. 88. col. 3. in 3. volumine. Corneus consi. 243. volu. 2. Boerius decif. 281. Auiles in cap. praeo. cap. 15. num. 23.

8. Quod quidem limitabis si tabellio in fide quam de mandato facit inserat formam mandati & eius tenorem, quod quidem sufficit ac si ipsum originale ostenderet, secundum Molineum, in consuetud. parisen. titu. 1. §. 1. num. 144. glos. in dict. cap. cum in iure petitus de officio. deleg.

9. Nec etiam videtur probari mandatum ex scientia & paciētia domini, secundum Innoc. in cap. quibus. nu. 3. in fin. de re iud. qui contrariam sententiam tenet in cap. ex parte Decani. num. 12. de rescrip. ad cuius concordiam, vide Alexand. in l. saepe, num. 87. de re iud. qui decem modis saluat opinionem Innoc. in dict. c. ex parte, licet contrarium defenderint cum Innoc. vbi sup. Abb. in cap. crite-

rum, num. 11. de iudicijs, Felin. in dict. c. quambis de re iud. num. 7. Iasso. in l. quae dotis, nu. 77. soluto matrimo. Rubeus in repetitione Rubric. §. 63. nu. 24.

10. Deinde non poterit quis pro actore admitti sine mandato, etiam si offerat cautionem de rato, glo. verbo, portitoribus, in cap. 1. de procurato. recepta communiter, pro reo autem bene admittitur ad eum defendendum sine mandato, praesertim cum cautione de rato, glos. magna, in cap. mandato de procurato. l. 10. titu. 5. p. 3. & si cautionem non praestiterit pro reo, & contra eum sententia lata fuerit diffinitiva in suo procuratore exequetur ex quo, si litigant obtulit tenetur. l. plaucius. 6. de procura. l. si se non obtulit. 4. de re iud. glo. fin. in l. licet. C. de procura. & verbo, praescriptione, in l. si expresit, de appellatio. dict. 1. part. vbi Grego. & in l. fin. titu. 5. part. 3. nisi dominus ab ea sententia appellauerit, nam tunc videtur totum approbare & sibi praedicit, docet eleganter Bald. in l. 3. §. falsus, rem ratam haberi.

11. Sine mandato autem poterunt agere coniunctae personae actoris vel rei, dummodo praestent cautionem de rato & processus gestus cum hijs personis erit validus l. Pomponius. 50. §. fin. l. sed haec personae. ff. hoc titu. l. exigendi, C. eodem titu. cap. sunt nonnulli. §. sunt, & alij, de rescrip. l. 10. tit. 5. part. 3. quae declarat quae sint istae coniunctae personae quae extempuntur vsque ad quartum gradum, docet Cou. lib. 1. Varia. cap. 6. & de hoc artic. vide Bald. in l. 1. n. 5. ff. hoc

ff. hoc titulo, similiter & maritus sine mandato in bonis vxoris pro vxore agere poterit. l. maritus. C. hoc titul. cap. constitutis eodem titul. cap. fin. de confes. d. l. 10. & etiam reputatur coniuncta persona, vt expendunt omnes in dict. l. maritus.

Sed aduertendum est an compareat iste maritus tāquam vxoris procurator in bonis parafernalibus quoniam tunc mandatum non tenetur ostēdere, tenetur tamen prestare cautionē de rato, l. si. C. de pact. conuent. & ibi omnes, si vero tanquam maritus & coniuncta persona nō est necessarium mandatū, vt in dict. l. maritus docet Roman. consi. 446. lasso. in dict. l. exigendi, num. 9. ad finem, Bart. in dict. l. maritus, Abb. in d. cap. constitutis, num. 5. Alex. consil. 63. num. 7. volu. 2. Rubeus, in repetitione, Rub. §. 68. num. 15.

¹² Similiter considerabit iudex an mandatum generaliter concedatur non adiecta certa persona, quod omnia comprehendit, exceptis hijs quæ speciale mandatū requirunt. l. mandato de procura. cap. qui ad agendum eodem, in 6. vbi glossi verbo, pacisci enumerat casus in quibus requiritur eam Aceuedo plures referens in l. 2. titul. 7. libr. 4. Recopil. verbo, *Con poder especial*. Perusinus in dict. cap. qui ad agendum refert. 38. casus, Fortunius in sua repetitione, verbo, mandatū ponit. 73. in quibus & similibus si iudex nō inueniat speciale mandatū reuocauit omnia acta virtute generalis mandati, nisi generale mandatū habeat clausulam cum li-

bera, tunc enim & ea quæ speciale mandatū requirunt, comprehendit. l. procurator cui generaliter libera, de procurato. l. 19. titu. 5. part. 3. Quorum iurium decisione propter abusum notariorum pasim & sine differentia talem clausulam mandatus inferentium à praxi explosam esse in valde præiudicialibus speciale mandatū requirentibus, tradit Molineus in cōsuetud. Parisiens. 1. part. titul. 1. §. 10. quæst. 3. Greg. in dict. l. 19. verbo, *Quando tales palabras*, Couar. in 2. part. Rubr. de testament. num. 14. colu. 3.

Et considerata qualitate mandati an sit generale vel speciale atente inspiciet si procurator excessit fines mandati, quia si excessit nil valet quod actum est. l. diligenter. ff. mandati. cap. cum dilecta de rescript. l. si procurator. C. de procurato. dict. l. 19. part. & procurator dicitur falsus, gloss. 1. in l. falsus. C. de furt. Abb. in cap. fin. de restitutione expol. Bantius de nullitate ex defectu mandati. num. 91. & hunc argum. exornate Menoch. consi. 246. lib. 3. Decian. respon. 54. num. fin. lib. 3. limitans in cōnexis, negotio principali. In hijs enim non videtur qui mandatū suscepit excedere fines mandati, quod tamen nō procedit, vbi noua persona intercessit, tunc enim procurator constitutus ad agendum cum certa persona, non potest agere cum alia super eadem causa, vel dependentibus ab ea, vt ex pluribus probat Tiberius Decian. responso. 68. num. penult. & fin. lib. 3. quæ de re extat insignis doctrina Bart. in l. quod

processum.

l. quod dicitur, nu. 1. de tutel. quā refert & ornat Menoch. consil. 282. num. 6. lib. 3. Accuedo in l. 1. tit. 6. lib. 3. Recop. verbo, *mādado*.

13 Præterea aduertere debet iudex an post aliqua specificata sequatur clausula illa generalis, *Para todos mis pleytos y causas que he y tengo, &c.* Licet verum sit post expressionem aliquorum articulorum adiecta clausula generalis extendatur ad alios nō expressos, iuxta tex. in dict. c. qui ad agendum, intelligi debere illam extensionem solum ad similia vel æqualia non autem ad maiora, vel grauiora negotia, seu alterius conditionis, pōderis aut grauitatis, quam fuerunt negotia in clausula specialia expressa, text. in Clementina nō potest, de procurato. iuncta sua glo. verbo, grauiora, & verbo, maiora, & ibi communiter. DD. Felin. num. 3. Dec. col. penult. in cap. sedes de rescrip. Quintimo illa clausula, *para todos mis pleytos, &c.* intelligi debet & restringi per clausulam præced. specialem, scilicet, si concedatur speciale mādatum aduendendum, vel locandū, &c. *y para todos mis pleytos*, scilicet, concernentes aut pertinentes ad locationē, vel vendicationē, quod eleganter tradidit Bald. in l. pactum. quest. 14. C. de collatio. Clausus in tractatu clausularum, clausula. 7. & alias clausula in medio posita refertur ad præcedētia, & sequentia. l. 3. §. filius, verbo inter duos, vbi Bart. nu. 6. Aretin. 2. l. 10. 23. de lib. & posthum. probat l. talis scriptura. 30. de leg. 1. c. secundo requiris, de appellatio. Alex. consil. 63. num. 9. volumi. 6.

Et hæc clausula tantum intelligitur procedere in negotijs præsentibus, non vero in futuris, nisi præsentibus sit connexa, vt eleganter docet Grego. Lopez, verbo, *sobre tal mi pleyto*, in dict. l. 19. p. vbi pro vtraq; parte adducit auctores. Deinde illa verba mandati *para todos mis pleytos, que yo he y espero tener*. verba, *espero tener*, intelligenda sunt de litibus futuris, quibus adhæret aliquod ius probabile de præsentibus, quia sperare proprie dicitur quando est spes probabilis ex aliqua causa de præsentibus, vt in l. spem. 3. & ibi, glo. 1. C. de donatio. l. propter spem. 23. familiæ hærciscund. Bart. in l. post emanicipationem. §. 1. nu. 2. & 3. deliberatione legata, Paul. & Alex. in l. si vxor. §. 1. per textū, ibi, de adulter. Tirachel. post. ll. Connubial. fol. 131. numer. 19. in. 2. impressione.

Secundo illa verba, *yo he y tengo con qualesquiera personas*, non extendantur ad agendum, cum collegio vel vniuersitate, immo si agat processus nullus erit, docet Bald. in Rubr. nu. 2. C. ad Trebellia. dicit communem, Gomez in regu. de idomate, questio. 2. fol. 115. in regul. C. bancelar. quia appellatione personæ ea non veniunt. c. 1. §. conueticulas, de Pace iuramento firmanda, in vñibus focudorum. l. fin. C. de erogatione militaris annonæ, lib. 12. & vt virtute mandati dati ad agendum tantum possit procurator reum defendere, ponuntur illa verba, *ansi de mandado como defendiēdo*, nam si non ponatur ad defendendum, non valet in cap. constitutus de procura.

cura. Abb. in cap. accedens, nu. 4. eodem, Roman. singulari. 115. Quod quidem cessat. in mandato octoris cuius virtute agi potest in recōuentione. l. mutus. 43. § pœna de procurato. Solentque procuratores alios sibi substituere quod facere possunt, si ipsi litem inceperunt, nam tunc cum litis dñi effecti sunt poterunt substituere, etiã si desint in mandato illa, verba, *con poder de substituir vno dos ó mas, l. nec tutoris. l. nil. 20. C. de procurato. cap. 1. §. 1. eodẽ. in. 6. Greg. verbo, si primeramente, in. l. 19. tit. 5. part. 3. qui non poterunt reuocari nisi ex causa. l. ante litem. 10. cum sequent. hoc tit. cap. quambis. 3. eodem in. 6. si tamen dominus initium dedit liti, procurator ab eo postea constitutus alium non poterit substituere gloss. verbo, procurator. in dict. cap. 1. Barr. & Angel. in. dict. l. nil. C. hoc titu. & idem tenet Lopez vbi supra, licet contrariam dicat communem lass. in dict. l. nil. Ex quibus intelliges gloss. verbo, cõmissum in Clementi. religiosus, de procurato. & ibi, Abb. & Felin. num. 25. & in cap. post cessionem, de probatio. vbi procurator si sit excõmunicatus licet habeat illam clausulam non potest substituere.*

Tertio circa illã clausulã, *y vos reliebo de toda carga de satisfacion caucion y fiadurea, &c.* cuius virtutẽ relebatur procurator ab onere satisfis dandi de iudicio sistendo, & iudicatum soluendo, ad quos alias tenebatur. l. vnica. C. de satisfis dando. l. qui proprio. §. qui alium de procurato. gloss. magna. in capit.

mandatum eodem titul. nam ex ista clausula dominus constituitur fideiutor procuratoris. §. si vero Instituta de satisfis datio. gloss. fin. in cap. accedens, vbi Immol. nu. 5. hoc titu. Quã quidem clausula duos singulares operatur effectus. Primum quod quambis verum sit morte mandãtis expirare mandatum. cap. si gratiose de rescrip. in. 6. iuncta sua gloss. verbo, expirat. §. recte instituta manda. tamẽ per hanc clausulam, etiam ante litem contestatam nõ finitur morte. l. si defunctus. ff. hoc titu. dum tamen acceptauerit mandatum procurator, Soci. regul. 311. falla. 9. Secundus effectus est si dominus est soluendo vel possidet immouilia, nam alias nil operatur ista clausula. l. sciẽdum. 15. ff. qui satisfis dare cogantur, Lopez, verbo, *en la tierra.* in. l. 41. tit. 2. part. 3. l. 2. tit. de los emplaçamientos, libr. 2. fori.

Quarto illa clausula, *y obligo mi persona y bienes muebles y rayzes auidos y por auer, de tener por firme y valadero, lo q̃ en mi nõbre hizieredes.* quã clausula magis ad clausulã quã ad necessitatẽ mandati ponetur cũ sine ea dominus ex constitutione procuratoris teneatur ad rati habitationem, glo. verbo, satisfis datione, in. l. si procuratorem. 65. de procurato. lasso. in. l. si procurator, notabili. 2. & in. l. indebitã. C. de conditione indebiti. Imo. in cap. 2. col. 2. de transactio.

14 Et si iudex nõ inueniat in processu mandata procuratoria, perat, ea à parte, vel à Tabellione, & poterunt presentari, etiã post conclusum in causa, Rota noua, decis-

Modus videndi

decissione. 7. in titu. de procura-
to. Bantius, in titu. de nullitate,
ex deffectu manda. nu. 116. Alex.
confi. 101. & 78. num. 8. volu. 9.
At vero procurator qui manda-
tum nō habet, sed sperat habere,
quod fecerit nullū est, Lopus, Alle-
gatione. 81. vbi literę nondum de-
stinatę, Casiodorus, decis. 8. n. 12.
quia à die receptionis mādati trā-
sit potestas, & exercitiū in procu-
ratorē, glo. verbo. receptis in Cle-
ment. 1. de procurato. & glo. fi. in
cap. licet. 7. eodē in. 6. Sed hodie
impraxi via illa acta valere cum
mandato præstito à domino rati-
ficante præcedētia, secūdm Boe-
rium & Bantium, vbi supra, Rota
in nobis, decisio. 145. num. 2.

S V M M A R I V M.

- 1 Libellus actoris debet esse clarus & con-
cludens petitionem agentis, per quā
species futura litis demonstratur appā-
ribit que interpretata. l. 15. tit. 2. p. 3.
- 2 Libellus quambis de iure canonico non vi-
tiatur, propter ineptitudinem, & deffe-
ctum solemnitatis, ex incertitudine &
calumniā tamen repellitur, quemadmo-
dum & exceptio & appellatio, si inepta
vel incerta esset.
- 3 Si in libello apponatur illa clausula, y so-
bre todo para lo necessario el offi-
cio de vuestra merced imploro, pi-
do justicia y costas. Quid importet
quoad expensarum condemnationem.
- 4 Copia, hoc est, traslado, danda est reo &
ad acta processus citari, ne ex eo reda-
tur nullus, & si actū notificatio pra-
cessit, caute aduertet iudex in quali-
bet parte processus.

Capitul. 3. De

Libello actoris.

- 1 Libellus actoris debet esse
clarus & certus & cōcludens

petitionem agentis, perquam de-
mōstratio species futurae litis, sine
aliqua incertitudine, alias non
valeret, l. 1. de ædendo. cap. fi. vbi
Ancha. 4. notabili, nu. 3. de libell.
oblato. l. 25. tit. 2. p. 3. & l. 3. tit. 2.
lib. 4. Recop. & l. 10. titu. 7. lib. 4.
Recop. ibi. *conteniendose toda via en
la demanda la cosa que el demandador
entendio demandar.* l. 10. tit. 1. lib. 3.
Ordin. & in Ordinatio. Portuga-
liz. l. 1. tit. 49. lib. 3. ordinatio. in-
cipit, que os iuizes, resoluit Auen-
daño, responso. 1. per totū, Clare
enim de intentione actoris cum
proponentis constare debet, pro-
ut cōmunem testatur Curtius lu-
nior, confi. 149. nu. 6. quod nulla
alia meliori ratione fundari pos-
sit, nisi vt reus discernere valeat
an expediat ei litigare vel non, &
quo remedio se possit iuste defen-
dere. l. ædita actio. C. de ædendo,
& dict. l. 10. Recop. ibi, *sobre que se
pueda dar cierta sentencia,* Et iste libel-
lus debet cōtineri formam. in. l.
15. tit. 2. p. 3. & in. l. 4. eodem ti-
tul. & part.

- 2 At quambis verum sit † prop-
ter ineptitudinem & deffectum
solemnitatis, libellum de iure ca-
nonico & regio non vitiari. cap.
cum dilecti. cap. examinata, de
iud. d. l. 3. & 10. Recop. tamē non
substinebitur ex incertitudine &
perplexitate, de quo non possit
elucere veritas intentionis, &
tunc iudex eum repellet, idemq;
facere tenetur quando proponat
libellus calūniosus vel exceptio,
vel appellatio. docet, gloss. verb.
calūniosam, in. l. qui cum maior-
natu. 14. §. si patris, de bonis li-
bertorum, quam sequitur Ange-
lus

lus in Rub. Instit. de actio. colu. 21. Alexand. in. l. 4. §. hoc autem iudicium, colu. 5. de dāno infecto, Innoc. in cap. post electio. in fin. de concessio. prābend. gl. verb. tenebit, in cap. super eo de offic. deleg. Abb. in. c. ex part. 2. eod. titu.

3 Insuper si libellus contineat illā clausulam *† y sobre todo para lo necessario el officio de vuestra merced imploro, y pido justicia y costas*, de qua in cap. 2. de ordine cog. illum effectum operatur, ut super non petitis descendentibus, tamen ex actione proposita, poterit impertari iudex officium suum ad utilitatem priuatā, docet Capitius decis. 10. nu. 22. Abb. in cap. fin. de iure iur. Auend. dict. respons. 1. nu. 18. Quod alias facere non poterit, ex dict. l. 4. & ex illis verbis, *pido iusticia y costas*, efficitur ut iudex cōdēnet in expēsis victū, quæ nisi petantur nō potest facere, nec debet, secundum glo. verbo. in expensis, in cap. fin. de rescrip. lass. in. l. admonendi. 1. lectura, n. 16. ff. de iure iur. & victus victori tenetur soluere illas. c. calumniā. 4. de pœnis. l. cum quem temere. 79. de iud. auth. de iudicibus. §. oportet, colatio. 6. l. properādum. §. siue autem. C. de iud. Socin. regu. 139. l. 3. tit. 22. lib. 4. Recop. in fine, ibi, *si la parte las demandare*, verum resoluit, Bal. in. l. Sancimus, C. de iud. vbi Aluer. dicit cōmuniter seruari de consuetudine, & Bar. in dict. §. hoc autem iudicium & ibi, Ripa, nu. 8. iudicem posse condemnationem expensarum facere, etiam si non petantur a parte, quæ tamen non debentur actori nisi constet eas fecisse, gloss. notabilis, in. l. fin. C. de fructibus & litiū exp. lass. in dict. §. siue autem. l. properandū, nu. 14.

dicit communem Boer. decis. 210. n. 3. Bar. in. l. stipulatus. n. 3. de fide iuss. Quas quidem expensas effugiet condemnatus si iustam litigandi causam habuit, glo. verb. expensas, in cap. finē litibus de dolo, l. si quis solidum. 20. §. etiam deleg. 2. verū si ratio litigandi non fuerit, & ad cognoscendam iustam causam litigandi vide lastonem. in dict. §. siue autem. l. properandum.

4 His sic premisis aduertet iudex † an sit data copia hoc est, traslado, libelli actoris ipsi reo, & sit citatus ad acta processus, quod si desit corruet processus, quia citatio & notificatio, est de iure naturali. Clement. pastoralis. §. cæterum de re iud. Bald. in cap. cū sit Romana de appellatio. nu. 7. Dec. in d. militis, nu. 13. C. de testam. militis, Grego. in. l. 5. tit. 22. p. 3. & in quolibet mēbro processus aduertat iudex an parti facta sit notificatio ne alias reddatur processus nullus, ut supra diximus.

S V M M A R I V M.

- 1 **L**itis contestatio fit per responsionem rei, quæ concipi debet negando vel confitendo. In quo intelligitur. l. 1. tit. 4. Recop. & l. 19. tit. 4. & l. 2. & 3. tit. 10. p. 3. & l. 1. styli cum alijs, siue ad petitionem actoris siue ex iudicis mandato respondeat reus.
- 2 **C**ardo iudicij litis contestatio dicitur ita ut si de ea non constet processus nullus erit, licet de cōsensu partiū remittatur.
- 3 **Q**uando & quomodo dicatur litem contestari, & an opponendo exceptionem in competentia vel causa dependentis in alio tribunali videatur satisfactum. l. 1. tit. 4. lib. 4. Recop.
- 4 **D**esignatur tempus nouem dierum, ad litem contestandam, quibus elapsis & reo non comparente habetur pro confesso, & condemnabitur, sed tamen auditur appellās diciturque fictus contumax, quod

- quod diuersum erit in reo.
 5 Et ne impediatur litis contestatio etiā die
 bus feriatis vel non feriatis fieri potest.
 6 Ex ficta tamen confessione siterim mo-
 riatur, contumacis haeredes non conue-
 niantur, sed de nouo incipienda litis est.
 7 Ad delitris contestationis vsq; ad. 20. die-
 rum spatium rei exceptiones proponun-
 tur, quibus transactis non admittuntur.

**Capitul. 4. De
 Responso Rei, quo lis
 contestatur.**

IN primo summo cum iu-
 dicio inspeciet iudex ꝑ
 1 responsionem rei ad pe-
 petitionem actoris, per quam fit
 litis contestatio. c. 1. de litis conte-
 statione. l. 2. C. eodem. Et parum
 interest respondeat reus in iudicio
 ad instantiam actoris vel ex præ-
 cepto iudicis, & hæc litis contesta-
 tio fit negando vel fatendo, inten-
 tionem actoris, dict. c. 1. l. 1. C. eo-
 dem tit. cap. causamq; de iuramen.
 calumniæ. l. 1. ibi. *sea tenudo de respon-*
der derechamente a la demanda, contesta-
do el pleyto, conociendo ð negando. titu.
4. lib. 4. Recop. l. 19. titu. 4. l. 2. & 3.
tit. 10. p. 3. l. 1. l. 1. l. 1. l. 1. l. 1. l. 1. l. 1.
l. 1. tit. 3. lib. 3. Ordinan. & in Ordi-
natio. Protugalię. l. 1. titu. 45. lib. 3.
 ordinatio, de qua necessario debet
 constare improcessu alias nullus
 est ꝑ quia est cardo ipsius iudicij do-
 2 docet gloss. in cap. de causis, verb.
 consensu, de offitio delega. l. prola-
 tam. C. de sententijs. & interlo-
 cutio. & ibi Bart. & omnes, gloss. ver-
 bo illustrium, in cap. fin. de re iud.
 in. 6. adeo vt ex consensu partium
 non potest remitti, gloss. verbo,
 irritandum, in Clementi. sæpe de
 verborum significatione, dict. glo.
 verbo cōsensu, in dict. cap. de cau-

lis, & in authen. offeratur. C. de li-
 tis contestatione. Grego. Lopez, in
 l. fi. tit. 10. par. 3.
 Vnde eū dicat, d. l. i. tit. 4. lib. 4. Re-
 cop. ibi, *sea tenudo a responder derecha*
mente. patet opponendo exceptio-
 nem peremptoriam ꝑ scilicet, in
 3 competentia, aut causę dependen-
 tis in alio tribunali, non ex eo litē
 contestari. cap. 2. de litis contesta-
 tione. in. 6. Id que intelligi debet si
 simpliciter opponatur, atamen si
 directe respondeatur libello a acto-
 ris, dicendo se non teneri, nec de-
 beri condemnari ad petitionem
 actoris, ex eo quia est munitus ex-
 ceptione pacti de non petendo,
 vel quid simile, nam tunc benelis
 contestatur. gloss. recepta, verbo,
 facta, in. d. c. 2. Nec est necessario
 protestari se id facere animo con-
 testandi litem, secundum Rubeum,
 nostri collegij suprami D. Bartho-
 lomæi meritissimum collegam, in
 rep. cap. per vestras. §. 12. num. 15.
 Greg. Lop. in. l. 3. titu. 10. part.
 4 Infuper debet considerare iu-
 dex ꝑ viur litis contestatio fuit fa-
 cta intra nouē dies à tēpore citatio-
 nis & notificationis libellus acto-
 ris numerādos, quia si post fuit, nō
 tenebit & pars cōdēnabitur tāquā
 confessus, accusata prius eius con-
 tumacia, (hoc est, *larebeldia*) per
 actorem. l. properādum. §. siue au-
 tem. C. de iud. & in. l. 1. Recop. ibi,
que sea a auido por cōfesso por su reuel ia
por esta nuestra ley, & vt habeatur
 pro confesso necessaria est decla-
 ratio per sententiam iudicis ad pe-
 titionem actoris, iuxta doctrinā
 Barr. in. l. eius qui delatorem, nu. 3.
 de iure fisci, D. Perez. in. l. 1. tit. 3.
 lib. 3. Ordinan. Et iste contumax
 qui non comparuit ad litem con-
 testandam

restandam dicitur fictus, qui auditur appellans, ex Bald. in l. magis num. 22. C. de contrahend. stipulatio. Et admittitur ad probandum contrarium non obstante sua ficta confessione assumendo tamen in se onus probationis, docet Bal. in l. ita demum. C. de procurato. quod quidem non fiet cum vero contumace, qui non auditur appellans. l. post ædictum. §. sciendum, de iud. d. l. pperandum. §. cum autem. C. eodem & ne impediatur ista litis contestatio vel per te poris impedimenta poterit fieri in diebus feriatis vel non, ut constat ex l. 2. tit. 4. li. 4. Reco. ibi, en cada vno de los dichos nuene dias ora sea feriado o no, & alia remedia relata per d. l. 2. Rec. vide late, per Cou. lib. 1. Var. c. 1. ad fi. Dialogo relat. 3. p. c. 44. n. 6.

¶ Verum si moriatur ante sententiam iste contumax fictus illa ficta confessio non exequetur in hæredes, nec ad eos transit, & cum eis de nouo incipietur causa, Barto. in d. l. eius qui delatorem, de iure ficti. Hyppol. conf. 10. nu. 111. par. Tãdẽ reus debet proponere suas exceptiones peremptorias intra 20. dies conumerados à die in quo lis contestatur, quibus tractatis iudex eum debet repellere, & dare per decays das l. 1. tit. de las excep. lib. 3. Ordin. & l. 1. tit. 5. lib. 4. Recop. & ibi, Aceue. Et non minus attendet iudex quid replicet actor contra exceptiones rei, & quid reus contra actoris replicatum in defensionem suarum exceptionum alleget. Ex quibus iudex & in iure & in facto intelliget & cognoscet quis eorum iustitiam tueatur & foueat.

S V M M A R I V M.

1 Sententia interlocutoria proferenda est à iudice, qua partes ad probandum allegata admittantur intra terminum

- à iudice designandum, quo transactio si testes producuntur eorum probatio innanis est.
- 2 Testium iuramentum fieri intra terminum sufficit, licet postea deponant, quambis utroque tempore habiles & legitimi esse debeant ad deponendum, quod quidem an intelligatur de termino dato ab homine vel a lege latius agitur.
- 3 In causa executionis an intra illos decem dies à lege datos teneantur testes non solum iurare, sed etiam declarare, interpretaturque l. 5. tit. de las exceptiones, lib. 3. Ordinam.
- 4 Aduocatis præstatum utile consilium ad resarciendum damnum proueniens, ex eo quod exceptiones non fuerunt oppositæ intra terminum decem dierum in causa executiva.
- 5 Ponitur forma sententiæ de prueba quæ communiter ferri solet protironibus erudiendis, & quare citatio ad hanc sententiam audiendam commendatur, qua non facta corrumpet processum.
- 6 Proponitur quid intersit exceptiones opponere testibus quando producuntur, vel quando publicantur eorum dicta.
- 7 Etiam parte citata non comparente testes produci valent, & quid si iusto impedimento est detenta.
- 8 Iuramento præmissio testes deponere debent & declarationis forma designatur.
- 9 Quartam delationem ad producendos testes quando concedi & qualiter eorum testimonia considerabit iudex.
- 10 Consanguinitas, donum vel amicitia, vel odium quando testis fidem diminuat.
- 11 Testes quando concludentes, vel reddentes suam depositionis rationem, aut singulares, vel vno ore & præmeditato sermone loqui dicantur.
- 12 Casus referuntur in quibus testes tenentur reddere rationem scientiæ etiam non interrogati, quam nisi reddant non valet eorum testimonium.
- 13 De auditu vel dubie per verbum credo si testimonia proferantur in forma sunt & quando valent.

Modus videndi

14. *Positionibus actoris quid reus responderit & actore non probante reus etiam si nil attulerit erit absolvens.*

15. *Qualitas probationis rei proponitur, & quomodo ad concordiam reducet testes & quo alijs praeferat iudex late definitur.*

Capitul. 5. De sententia interlocutoria qua dicitur de praebe.

POST libellos inquit iudex si an lata sit sententia interlocutoria, per quam partes admittantur ad probanda allegata iuxta l. 1. tit. 1. lib. 3. ordinam. & l. 1. & 2. tit. 6. lib. 4. Recop. & ibi Acevedo, qua sententia concluditur ad probandum testes qui produci debent intra terminum probatorium nam si post producantur, eorum depositions fides non facient tanquam extra terminum. c. licet causam ver. cum intra trium mensium, de probatio, & l. 34. tit. 16. part. 3. Quod quidem limitandum est si tamen iurauerint testes intra terminum, licet postea depossuerint sufficit & eis adhibenda est fides etiam absque noua partis citatione docet Bald. in c. 2. de testibus. n. 9. Bero. in dict. c. licet causam. n. 76. Alex. consi. 42. nu. 17. vol. 3. Hyppo. singular. 115. quia testes dicuntur deponere quando iurant, cuius depositionis actus ad iuramenti tempus refertur secundum Bald. vbi supra Abb. num. 4. in d. c. 2. de testibus. Idque procedit respectu solennitatis iudicialis, non vero respectu habilitatis testium qui utroque tempore debent esse habiles & non

sufficit esse tempore iuramenti sed etiam tempore depositionis, alias enim repellatur a testimonio docet eleganter Archidiaconus in capit. constitutum. 17. quaestio. 1. Bald. in cap. 1. num. 3. quando testes sint necessarii in vrbibus feudorum, & in cap. super eo. 1. num. 7. de testibus. Pro qua sententia pondero text. singularem in l. 3. ver. finge, ibi aut propter temporis interuallum non eandem fidem habebunt. ff. de Carboniano dicto. Ex qua conditione & fides testium tempore depositionis considerare, necessarium est. At vero quod diximus de depositione extra terminum procedit tantum, si terminus detur ab homine non autem si a lege, nam tunc utrumque & curare & deponere intra tempus legale necessarium erit, aliter non valebit probatio, & eam esse rationem, Bald. in dict. cap. 2. num. 11. quia terminus iuris potentius excluditur quam terminus hominis. Pro qua Baldi ratione est elegans, tex. in c. 1. ver. sed in ciuilibus, ibi intra quindecim dierum spatium post diem in quo proponitur, quod asserit comprobauit alioquin in expensis, &c. condemnabitur vbi gloss. verb. quindecim & sequentibus de restitutione expol. in. 6. & text. in capit. pia, de exceptio. eod. lib. ibi intra octo dierum spatium. Iuncta sua gloss. verb. octo dierum.

3. Ex qua verissima sententia intelliges, text. in l. 5. titu. 8. de las exceptiones, lib. 3. Ordinament. vbi in causa executionis debet reus non solum producere testes ad iurandum, sed etiam ad deponendum intra decem dies ibi assignatos ad ostendendam solutionem, vel aliam legitimam exceptionem

ceptione, ut pbat ibi lex cū dicit
quita ò paga ò buenarazon. quæquidē
 lex optime declaratur per legem
 64. Tau. & ibi, Gomez. & Castiilo
 quæ hodie est. l. 3. titu. 21. lib. 4. Re-
 cop. Quibus decem diebus transa-
 ctis non admittetur probatio, nisi
 dolus tabellionis, vel iudicis inter-
 uenerit nolentis recipere proba-
 tionem, & id pars protestata est.
 Nam tunc etiam post terminum
 audietur, quia non fuit in culpa. c.
 cum non stat. 66. de regu. iur. in. 6.
 liure civili, de verborum, & factū
 alienum reo obesse non debet. l.
 pater familias, de hered. instituēd.
 Ad cuius materie declaratione
 4 aduertet cautus aduocatus, ꝛ quod
 quando exceptione nō opposita
 fuerunt intra tēpus à lege vel à iu-
 dice signatū, possunt opponi per
 officiū iudicis, implorādo illud &
 petēdo se informari, an sit ita, vel
 sit vera illa exceptio de officio &
 hanc cautelam exclamat & admo-
 net aduocatos Iasso. in. l. i. de iuri-
 sdictione omniū iud. n. 9. & quādo
 succedit officiū iudicis in defectū
 actionis idē est, glo. verb. persecu-
 tionem in. l. sicut in rem. C. de præ-
 scrip. 30. vel 40. anno. l. si. tue-
 rat in. l. de actio. n. 21. Tirach. de
 retract. tit. 1. §. 35. glo. 4. n. 4. l. Papi-
 nianus §. si filius de inofficioso. &
 ibi, Paulus, & istud officiū iudicis
 nō præscribitur nisi triginta anno-
 rū spatio, ut supra diximus.
 Secundo, cum feritur hæc sentē-
 tia debet iudex seruare hanc for-
 mam dicendo ꝛ *Dixo el señor juez q̄*
 5 *recibia y recibio esta causa, y las partes de*
ella a prueba, con termino de veinte dias,
saluo iure imperpetuum, &c.
Cõ toda carga de publicacio y conclusio, y
citacion para sentencia, y mando se cita-
sen las partes para ver iurar y conacer a

los testigos. Vnde citationem neces-
 sariam esse ex duplici causa ad tes-
 tiū receptionem. l. 23. tit. 16. p. 3.
 Prima vt præsentia partis testiū la-
 cilitas & temeritas repellatur. Sec-
 cūda vt possit eos repellere ne exa-
 minentur, nā si facta citatione eos
 examinare patiatur, cū possit eos
 à principio repellere facient indi-
 tiū ꝛ quābis postea tēpore publica-
 6 tiones exceptiones hoc est, tachas,
 cōtra testes legitimè probētur, ex
 doctrina Bart. in. l. Maritus, nu. 3.
 de quæst. Albi. in cap. 2. nu. 3. de te-
 stibus, idem in cap. de confes. nu.
 9. & est cōmunis sentētia secundū
 relatōs per Antō. Gomez. 3. tomo.
 Var. cap. 12. num. 20. in principio,
 Clarus lib. 5. receptorum. §. si. quæ-
 stio. 24. in. si. & inde utilius. est par-
 ti, tempore quo testes producūtur
 protestari ne recipiantur in testi-
 monium, & ibi exceptionē inha-
 bilitatis opponere, quā in tempus
 publicationis testium exceptiones
 reseruare, tunc nullum faciunt in-
 dirium, iuxta text. in cap. ex part.
 7. de testibus, quem tex. ad hoc ele-
 ganter notat Aretinus, ibi, nu. 23.
 vbi dictum reputat vnicum & sin-
 gulare Felin. num. 12. & in. c. cum
 dilecti. num. 13. de accusatio. & abj-
 per Gomez. vbi supra. dict. nu. 12.
 & ita ratione huius præiudicij ne-
 cessario pars citanda est ante tes-
 tium receptionem, vt concludūt
 7 supra relati. ꝛ Quod si ad citatio-
nem pars non comparuerit nihil
ominus recipientur testes, vale-
bit quæ eorum depositio, ac si præ-
sens fuisset, docet glossa, verbo,
 inoluerit, in dicto capitul. 2. de
 testibus, quia cum de eius præ-
 iudicio agatur in eius electio-
 ne est venire, vel non venire,
 B 2 notat

Modus videndi

notat Abb. in dict. cap. 2. & omnes. Quod quidē diuersum est in parte absente citata, quæ iusto impedimento detentare venire nō potuit, tunc enim cum cōtumax reputari non posset, argumento tex. l. 2. §. si quis in iud. ff. si quis cautio. Depositiō testiu eo absente facta (cognito impedimēto) nulla est, resoluit, gl. verb. in euitabili, cōmuniter recepta per Abb. & Bald. n. 11. Areti. 14. Felin. 18. Dec. 29. in dict. cap. 2. Quando de iusto impedimēto ante receptionē testiu iudex certior factus fuit. Ceterum si impedimētum ignorasset receptionē testium non esse nullam, sed rescindēdam fore per beneficium restitutionis in integrum, ex clausula generali, si qua mihi causa iusta videbitur, de qua in l. 1. ff. ex quib' causis maior. text. celebris, vbi gl. & Bart. in l. quaesitum. 6. de re iudicata.

8 Tercio considerabit iudex si ante testis iurauerit ante depositionē, nam post nisi in continenti nō valet depositio nec dāda est fides, l. iuris iurand. C. de testibus, cap. fraternitatis. cap. de testibus. cap. tuis questionibus de testibus. l. 23. titu. 16. p. 3. Iasso. in l. admonēdi. n. 219. de iure iur. Soci. reg. 424. Hyppol. singular. 460. Ba'd. in dict. l. iuris iurandi. Tirachel. de retract. conuentio. §. 1. q. 5. nu. 8. Et hoc iuramētum personale est, capitulo licet ex quadam, ibi, proprio iuramēto & ibi, Felin. colu. 2. & Aretin. colu. 4. notabil. 8. dicit verissimam sententiam Romanus, singular. 8. & l. qui bona. §. qui alieno, de damno infecto, debet testis iurare se dicturū veritatem pro vtroq; litigantium gloss. in cap. fraternitatis, de testibus, vbi de forma iuramēti agitur

Boer. in. c. super literis, in. 1. lect. nu. 15. de rescriptis, tres terminos, qui Hispanice, *plazos*, dicuntur, dat iudex non simul sed successiue quābis consuetudine contrarium seruetur scilicet quod dentur simul, & dantur hij termini ad producendos testes. l. 33. titu. 16. part. 3. l. 15. titu. 8. lib. 2. fori & ibi, Montalbus. ¶ Quartam autem dilationem hoc est, *quarto plazo*, (parte cōtradiciente) non dabit iudex nisi cū solēnitare legali, vt in cap. in causis. cap. vltra tertiā de testibus, authenticā atqui semel. C. de probationi. & vtrouiq; gl. l. 3. ti. 15. p. 3. quā solemniter petitā si iudex denegauerit iustē ab eo appellatur, cap. significauerunt, glossa. 2. in cap. de causis, de testibus si tamen pars non contradixerit illa quarta dilatio sine solēnitare legali data valebit, docet Inno. in d. c. de causis vbi Abb. las. in d. l. admonēdi. n. 22.

Post hæc omnia accedat iudex statim ad audiēdas vtriusq; partis probationes, incipiendo ab interrogatorio actoris, & sigillatim examinabit vnāquāq; interrogationē, vt possit eam quam viderit directā ad substantiam applicare, & examinare, & deinde generales videat, quas vocant de la ley, ante testis sub aliqua cōprehēdatur. Quæ quidē explicatur in l. 8. tit. 6. lib. 4. Recop. De quibus Tabellio inquit ex officio suo, vnde in primis interrogatur qua ætate sit testis, quia si impubes est non ei adhibetur fides. l. 3. §. lege Julia. de testibus §. testes instit. de testam. cap. si testes. §. item. 4. quaest. 3. l. 9. titu. 19. part. 3. Poterit tamen factus pubes quæ audiuit in pupillari ætate deponere, gloss. verb. impueritia, in cap.

in c. relatum. 27. distin. & dict. §. testes, verb. nec impubes, Speculator, in titulo de testibus. §. 2. numero tertio.

10 Regulariter si testis sit consanguineus, intra quartum gradum in civilibus non repellitur, gloss. in. capitul. 1. §. item lex Iulia. 4. quæst. 3. & gloss. verbo, parentes in. c. 1. 3. q. 5. c. cū R. de offi. delega. & ibi, glo. cum sint eius Sotij. l. parentes. C. de testibus, Bart. in. l. qui testamento. §. quæcunq; num. 6. de testa. Non tamen eis adhibenda plena fides est propter affectionē, nisi sint in genere & consanguinitate aut affinitate æqualiter utriq; parti coniuncti, quia tūc plenā fidem faciunt, dict. gloss. verbo, parentes. in dict. cap. 1. 3. q. 5. quia pars affectionis causa omnem suspicionem tollit. l. non solum. §. 1. de riptu. nuptiarum, quam notavit ibi Barto. & ceteri in cap. in literis, num. 3. de præsumptio. In criminalibus vero nō sunt admittendi, nec vllā fidem faciunt, text. in dict. cap. 1. 3. quæst. 5. de quo Felin. in cap. cū oportet de accusatio. & in cap. literas, num. 11. de præsumptio. Nec in causa civili ardua, cum æquiparetur criminali: Bald. & Salicet. in l. parentes. C. de testibus. Nec obstat, text. in cap. super eo. 22. de testibus, nā ibi admittitur mater in causa matrimonij pro filia, quæ quidem causa grauis est cap. fin. de tractatio. cap. fin. de re iud. nam dicendum est, tunc admitti matrem quando non præsumitur curare lucrum filia, quæ superior est, diuitijs, & nobilitate, & potentia viro, nam tunc à contrario sensu cessat suspicio, & valorem in fauorem filia eius depositio. l. 16.

ndil

titul. 9. partit. 4. Mascard. de probatio. conclusione. 533. Socin. consil. 17. num. 5. libr. 1. Decisio Genuensis. 130. num. 5. l. 11. titul. 16. partit. 3.

Deinde si sit domesticus qui viuat & alimentetur tempore depositionis de bonis partis producentis, & de domesticitate constet ex eius dicto, nam tunc poterit iudex ex officio repellere, quod non fiet si aliter constet, nisi oppositæ xceptione à parte, cap. in literis, de testibus. Bald. in. l. 2. C. eodem Bartol. in. l. qui testamento, nume. 6. tamen si sit causa quæ non potuit probari nisi, per domesticos, l. consensu, C. de repudijs, cap. tertio loco de probatio. tunc enim legitimi sunt testes, quia ea quæ de mil. geruntur communiter per alios probari non possunt, notat glossa, verbo, iura, tex. in dict. capit. tertio loco. Pro qua sententia in dūco, text. in cap. videtur, qui matrimonium accusare possunt, vbi dicitur qui enim melius recipi possunt quam illi qui melius sciūt, tradunt late relati à Menochio, de arbitrar. capitulo. 116. & Decisio. Genuensis. 31. numero. 29. quinimo prædicta testimonia non solum legalia sunt, sed etiam in causa alijs præferuntur. l. quoties C. de naufragijs, libro. 11. vbi notat Barto. Nam alias esset partes ad impossibile obligare, secundum Boerium, consilio. 40. numero. 100. cum tamen facultas probationis non sit eo angustanda. l. quoniam. C. de hæreti. capi. significauit de testibus, vnde communiter traditum est quod quando actus est talis, in quo vero

B 3 simili

Modus videndi

similiter à communiter accidentibus, actu & habitu non solent alij interuenire, admittuntur alias in habiles, veluti in cap. veniens. 2. de testibus & in dict. l. consensu & in gloss. verbo, iuramento absoluat, in fin. in cap. fin. de testibus cogendis. Quæ quidem doctrina procedit in hijs in quibus extraneorum fidei actus nõ potuit committi, nam si extraneos adhibere potuit, & id actus natura patiebatur & tamẽ domesticos adhibuit fraus præsumitur, sibiq; imputet, & iudex testes repellet, & ad hoc summe notauit Mascard. de probatio. cõsi. 533. num. 19. declarans Aretin. consilium. 13. n. 17. vbi loquitur de hac materia late:

Est tamen aduertendum si isti testes consanguinei, vel domestici sint legales, probatæ vitæ, & opinionis, & optimæ famæ, tunc enim supradicta non procedunt, vt ex multis tradit Bernard. Diez de Lugo. regul. 746. Fallent. 7. & patet in capitu. in literis, ibi, nisi probatæ esset vitæ, de testibus. Legalitas enim & probitas personæ facit cessare nostram suspicionem, cap. nisi essent de præbend. l. non omnes. §. fin. de remilitar. l. sed & reprobari. §. amplius de excusatione tutot. Et ideo ob legalitatem & publicitatem recedi solet à regulis iuris communis, docet Felin. in cap. super hijs de accusatio. nu. 16. & in Rubrica de maiorita. & obedientia, lasso. in. l. cum quid si certum petatur.

In super interrogatur testis si accepit aliquod donum ob ferendum testimonium, quia ea ratione, vel familiaritatis possit repellere à testimonio, vbi aduertendum

est ad tempus in quo testimonium dicit, secundum Paul. in. l. etiam. C. de testibus. Dec. in consil. 163. num. 11. Decis. Genuensis. 77. num. 9. Et est receptissima opinio secundum Mascard. d. conclusione 533. num. 11. & præsumptio subordinationis non ex qualibet accptione inducitur, sed tantum ex eo quod ad id, vel propter id datur cap. 1. de testibus. l. 3. in princ. §. lege lul. ff. eod. tit. c. abijt ludas. n. q. 3. c. nõ sane. 15. q. 3. cum hijs quæ tradit Menoch. casu. 310. Corduba in summa de casibus. q. 67. qd̄ vero alio respectu datur non repellit testem c. si. testes. §. vêturis 4. q. 3. c. statutum. §. proferendo, de rescriptis in. 6. Cou. in regul. peccatum. 2. part. §. 3. num. 2. l. 26. in fin. tit. 16. part. 3. l. 16. tit. 11. lib. 2. Recop. D. P. M. 46. per totam. Solet etiam testis propter amicitiam repelli, nõ intelligendum est quando est maxima & talis, quod propter amicitiam vnus resultet odium alterius secundum Bald. in. l. si quis testibus. C. de testibus Ferret conf. 392. numer. 27.

Postquã autẽ iudex hæc omnia diligenter euoluerit ¶ statim vnũ quemque articulum magis substantialem interrogatorij prospiciet, quid & qualiter deponant, & an concludentem rationem suæ depositionis redant testes. l. solam. l. 3. vbi gloss. verbo, sola. C. hac tit. l. 26. verb. casu por ventura, & ibi, porque razon lo saue non dene valer, tit. 16. part. 3. & deponant de hijs quæ viderunt per corporalem sensum, an de credulitate. Itẽ etiã an contestes vel singulares sint, vt hijs omnibus inquisitis perfecte intelligat, an articulus ille sit vere probatus, nõ quælibet

libet singularitas quę differt in substantia nocet testibus, docet Bald. consi. 228. nu. 3. lib. 1. sequitur, Aymon. consi. 78. n. 6. dicens tunc singularitatem differre in substantia, quando ex ea resultarent plura & noua facta producentia plures & diuersos effectus, secus autem erit quando tantum vnicus effectus, vt si ageretur de probanda diffamatione nam ex ea resultat vnicus effectus, & tanto magis quis diffamatur, quanto sæpius verba diffamatoria fuerint reiterata, quod ad casum deffensus adducitur Riminald. consi. 7. nu. 104. lib. 1. Nam si de actu reiterabili deponat satis est quod concordent in eundem rei finem, probat text. in c. nil obstat. 7. de verborum signifi. meminit Aymon. de antiquitatibus. 4. p. ver. sed enim, nu. 11. allegans Paulū de Castro. consi. 113. libr. 2. colu. 2. Pro qua doctrina facit tex. in cap. cum dilectus de electione, & glos. verbo, simul, ibi si tamen aliquem actum continuum, & text. in cap. nihilominus. 3. q. 9. quam sequitur Iacobus Butrica. in l. fin. C. de testibus. Bald. & Salicet, in l. testium. C. de testibus. Imol. in l. si pater captus de vulgar. Additio ad capellam Tolosanam. q. 3. 10. litera. A.

Præterea si testes loquuntur, qua si vno ore & sermone, nisi actus gestus per aliquam certam verborum formam probatur de falso suspecti erunt testes. l. 3. §. 1. de testibus, nam si necessarium est deponere de forma actus non sufficerent, si testes idem dicerent in substantia, nisi etiam omnes eadem verba formalia pereundem sermonem deponerent, tenet Corneus consi. 72. volum. 2. Alexand. consil. 111.

num. 8. volum. 3. & consi. 150. volum. 4. num. 2. Socinus Iunior, consil. 29. num. 22. volum. 2. Et hæc suspitio præmeditati sermonis tunc habet præcipue locum, quando sunt testes numero pauci, vbi autem sunt plures cessat nec subornatio præsumitur docet Alex. consil. 47. nu. 1. vol. 2. & consi. 149. vol. 5. & consi. 237. col. 2. vol. 6. Roland. à Valle, consi. 72. nu. 6. vol. 2. Socin. vbi sup. nu. 19. Nec etiam quando sunt bonę famę, & opinionis, docet Zasius, consi. 2. nu. 58. vol. 2. Bern. Diaz. reg. 64. 1. Fallent. 5. Et quãbis testis non interrogatus de ratione scientiæ, non teneatur eam reddere, iuxta glo. verb. de causis in cap. cum causam. 1. de testib. c. sicut, de re iud. Sunt tamẽ casus in quibus, ¹² etiã non interrogati testes tenentur reddere rationem, alias nõ valet depositio in negatiua, docet Bald. consi. 73, vol. 2. Bart. in l. 1. in illa stipulatio. 6. n. 6. de verborum. Rip. & cõmuniter nouiores in ca. quoniã cõtra, de probatio. Et vt sit cõgrua ratio in hoc articulo debet dicere testis se fuisse præsentem, & actum nõ potuisse fieri quin ipse vidisset, secundum Bart. in l. 1. §. hoc interdictum ver. vltius, de itinere actuq; pribato Dec. consi. 54. n. 6. Aret. in l. hæredes. n. 3. de testa. In estimatiõne quoq; alicuius rei, vbi tenentur declarare valorẽ rei petite, vel dani accepti, docet Bal. in l. si. in. fi. C. de iure dominiij impetrado. Boer. consi. 2. n. 7. Bald. in l. 2. C. de resc. ¹³ vèd ¶ Testimoniũ de auditu nil probat, iuxta text. cum gloss. in cap. in literis de testibus. c. tua. de consanguinitate & affinita. capit. licet ex quadã, ver. propter brebẽ, de testibus. l. 28. tit. 19. part. 3. Et quãbis

Modus videndi

lit cum fama publica nil probat, ni
si in casibus à iure expressis, secun
dum molin. in. d. c. licet ex quadam. In
factis tamen antiquis fide facit testimo
niū de auditu, docet gl. 1. in. l. si ar
bitr. de proba. quā dicit cōe Flo
rianus, ibi, n. 5. Dec. cōf. 638. Alex.
cōf. 116. nu. 8. vol. 5. Mātua, cōf. 221.
nu. 2. l. 29. titu. 16. p. 3. Et de hoc
articulo vide Bosium de causa crimi
nali, titu. de depositione contra
testes, nu. 42. Nēc etiam auditur te
stis deponens per verbum credo.
cap. 3. loco de p̄sumptio. ibi, te
stes dixerunt, Lanfrancus & om
nes, in dict. cap. quoniam contra.

Verum testes tenentur cōcludere
in suis dictis, nam probatio dubia
vel nō concludēs non est probatio
l. nō ob hoc. C. vnde cognati. l. ma
trē & ibi, Bal. & in. l. ad probat. C.
de probat. & interpretatur proba
tio cōtra probantē, tenet gl. verb.
dubiū, in. d. c. in p̄sentia de prob.
las. in. d. l. nō ob hoc. De declaratio
ne in definita testis, anā qui poleat
vniuersali in causa probationis, vi
de Cou. lib. 1. Var. c. 13. n. 9. vers. 11.
Ex hijs, nam si dicat testis se vidisse
episcopū episcopalia exercens in
aliquo loco, non probat conclu
dētē ipsum Episcopū omnia iura
exercuisse, & si dicat omnes cano
nici consenserunt, nō probat cō
cludētē, cū non cōstat qui cōsēse
rint propter incertitudinē. Quā
exēpla referunt Innoc. in. c. audi
tis, de p̄scri. & las. in. d. l. non ob
hoc. nu. 14. Tamen si testis se re
ferat ad interrogationē, tūc verba
in definita referuntur ad vniuersa
lia, docet Bal. in. l. si defensor. §. si in
terroget, de interrogatorijs actio.

¹⁴ Solent autem t̄ cōmuniter litigā
tes in fine interrogatorij petere ad

uersarius respōdeat suis possitioni
bus, & tenetur tūc pars responde
re cuilibet illarū, simpliciter negā
do vel respondēdo, clare & aperte
alias iudex comdēnabit eum tan
quā confessum. l. 1. & 2. tit. 7. lib. 4.
Recopil. Et declaratio qualificata
etiam non admittitur veluti si dica
tur veluti accepi numos, sed resis
tū. l. 1. tit. 39. lib. 3. Ordin. Lusita
niæ, ita Bart. in. l. 1. §. si quis simplici
ter. n. 3. de verbor. Boer. decis. 248.
n. 12. Si vero examinata actoris in
terrogatione iudici confiterit in
tentionē suam non plene probasse
reum tenetur absoluerē, etiam si
nil probauerit, & sic non inspecta
eius probatione procedet iudex
ad rei absolutionē nō solū ab intē
tia iudicij, sed etiam diffinitive po
nendo actori perpetuum sientiū,
probat text. in authent. qui semel.
C. quomodo & quādo iudex, Bar.
in. l. admonēdi, n. 13. de iure iuran.
Cou. lib. Var. c. 1. n. 8. Si vero actor
plene probaverit tunc rei interro
gatorium legendum est eo modo
quo supra in actoris interrogato
rio diximus, & si articuli tales inue
niātur. Quibus probatis exclude
rēt actoris intentio, admitteretur
eius probatio. l. ad probationē. 21.
ibi, si quidem huiusmodi licet pro
betur factum tamen intentioni nu
llum p̄bet adminiculum. C. de
probatio. c. per tuas de Symon. in
fine, verb. quoniam, gl. celebris, ver
bo. nihilominus, in. capi. cum con
tingat. 36. de officio delegat. cap.
dilecti de exceptio, alias minime
admittetur talis probatio Quod
si de facto fecerit iudex, talis pro
batio non valebit. l. 8. tit. 11. lib. 3.
Ordin. Si autem actio excluditur
actoris, inuestigabit iudex an te
stes

tes ex diametro optinent testi-
bus, tunc enim quos digniores, &
maioris qualitatis inuenerit, eis
maiorē adhibebit fidem licet
sint numero pauciores, cap. in no-
stra de testibus, capit. si testes. §. 1.
4. questio. 3. l. 40. tit. 16. part. 3. nisi
alij non ita digni verissimiliora de-
ponant, nam tunc præferuntur di-
gnioribus, tenet Abb. in cap. cum
oporteat. nu. 5. de accusatio. Tira-
chel. in l. si vnquam, nu. 43. C. de
reuocand. donatio. l. ob carmen. §.
fin. l. 3. §. 2. de testibus, cap. præte-
rea eodem, c. licet causam de pro-
batio. Abb. & Feli. & communiter
omnes in cap. quia verisimile, de
præsumptio. Dec. consi. 220. nu. 7.
Quod totum arbitrio iudicis relin-
quendum, consuluit Vlpian. in l. 3
§. 1. ver. tu magis, de testibus, om-
nes in cap. in nostra, nu. 2. eodem
tit. & in. c. ex literis de probatio.

15 Hijs præmissis si testes inter se
discordent, iudex non statim eos
repellet sed pro sui ingenij capaci-
tate curabit eos ad concordiam re-
ducere, secundū omnes, in. c. cū tu
de testibus, cum testes nō sint calū-
niandi, sed iubandi, docet Bald. in
Rub. de rerum diuisione col. fin.
idē in l. de quib⁹. ff. de. ll. quē sequi-
tur, Alex. cōs. 177. n. 9. vol. 7. Cor-
neus cōs. 21. vol. 2. Alcia. de præsum-
ptio. reg. 3. præsumptio. 16. nu. 4.
Ioan. And. in additio. ad speculato.
tit. de testibus. §. iam, de interro-
gatorijs, versic. quod si vnus testis,
num. 16. in litera. F. Cautus tamen
iudex iterum super sua depositio-
ne eos examinabit, vt se decla-
rent, Barro. in l. 2. §. creditur, num.
10. si certum petatur, facit glossa.
verbo, non habet in authent. de te-
stibus. §. illud. col. 7. Si tamen ma-

nifesta fuerit eorum discordia nō
concordabit eos, sed eorum dicta
sequetur qui fide & dignitate alijs
ante cœllunt. Testes autem qui de-
ponunt in specie de aliqua re præ-
ferendi sunt deponentibus in ge-
nere, docet Innoc. in cap. auditis,
num. 4. de præscrip. Alexan. consi.
88. cola. 2. volu. 5. Dec. consi. 302.
num. 18. Boer. decisio. 33. nu. 45.
Immoduo testes deponētes in spe-
cie plus valent quam mille depo-
nentes in genere, docet Aluer. in l.
turpia, deleg. 1. & gloss. verbo,
stipulatur in l. stipulatio ista. §.
hec quoque, de verborum, &
quando duo equaliter possessio-
nem probant, pronūtiandum est
pro eo qui meliorem titulum ostē-
derit, vel cui magis assistit ius com-
mune, docet gloss. verbo, vii pos-
sidentis, in cap. licet causam, de pro-
batio. Boer. decisio. 239. Si vero
equalitas fuerit in testibus pro reo
iudicabit, ex regula cum sunt par-
tium de regul. iur. in 6 d. Arrianus,
de actio. & obligat. l. fauorabilio-
res. ff. de regul. iur.

SVMMARIVM.

- 1 **P**ublicatio attestacionum quid. & an
sit de substantia iudicij vel de solē-
nitate, & quid de iure regio seruetur.
- 2 **A**d eius validitatem necessaria est partiū
citatio nisi facta fuerit in principio, ad
omnes actus sequentes.
- 3 **Q**uis Terminus assignetur ad hoc vt fiat
attestacionum publicatio, eaque facte
probationibus nisi per inscripta præ-
cluditur via, quæ vsque ad conclusio-
nem in causa produci poterunt, & qua-
re post non admittantur, & si aliqua
quibus solemnitatibus recipiantur tra-
ditur ibi.
- 4 **M**inor vel mulier per viam restitutionis
ad producendos testes admittuntur, etiā
publicatis attestacionibus, & quid in
hoc de iure regio seruetur.

Modus videndi

5 Publicationem testium etiam si pars legitimas causas ad eam impediendam attulerit iudex facere non omittat.

6 Confessio partis post atestationum publicationem an etiam impediatur remissionem traditur.

Capitul. 6. De Publicatione atestationum.

HIS præhabitis, iudex ad publicationem atestationum procedat, quæ qualiter fiat & quæ sit eleganter docet Bald. in l. gesta, nu. 7. de re iud. Bart. in l. 1. §. sufficit de honorum posses. secundum tubulas, & in Authen. qui semel. nu. 17. C. de procurat. Imol. in c. fraternitatis, nu. 12. de testibus, vbi Abb. n. 20. Quæ publicatio necessaria est saltem de iustitia quâvis non de essentia eius, valebit tamen sententia lata testium publicatione non facta, iudex tamen faciet eam omittendo & poterit puniri in sindicatu, gloss. in cap. si. verb. iudicijs de heret. in 6. Innoc. in cap. cum. l. & A. de re iud. vbi Felin. col. 2. Bart. in l. probatam, nu. 5. C. de sententijs & interlocutio Lopez in l. 34. tit. 16. part. 3. verbo, *aniertos*. Quamvis contrarium immo publicationem non solum de iustitia, verum etiam de forma substantiali processus esse & sic sententiam absque publicatione esse nullam voluit, gloss. 5. verb. solitum in dict. l. prolatam communiter recepta, ibi, & hæc sententia verior est, limitatur tamen singulariter si pars petat publicationem fieri quâ si denegat iudex & ad sententiam definitivam profuerit eo enim casu nulla erit sententia, ex dict. gloss. verb. solitum ita docet Innoc. Abb. & alij senten-

tia citati Grego. Lopez in l. 37. tit. 16. part. 3. gloss. 2. Hodie vero de iure regio crederem publicationem testium esse de forma substantiali iudicij, & ideo sententia lata ea non præmissa non subsistet, iuxta text. in l. 1. §. *presentandos*. tit. 4. de la orden iudicial, lib. 3. Ordina. ver. y *publicados sus dichos*. Quæ verba sic pondero pro ista opinione, nam illa, verba, *publicados sus dichos*, idem est quod latine publicatis atestationibus, & sic ablatibus absolutus qui resolvitur in conditione l. attestatore de cond. & demonstratio conditio autem modum & formam inducit, sine quo non, vt Dialectici dicere solent. l. qui hæredi plures. 43. l. membris. 55. de cond. & demonstratio. forma vero non servata corrumpit totus actus. l. 1. de verborum obligatio. l. diligenter. ff. *mãdatis*. c. cū dilecta de rescrip. ergo sequitur (eadem lege regia attempta) publicationem atestationum esse necessariam pro forma substantiali processus, quod etiam probare videtur. l. 10. tit. 14. lib. 3. Ord. verb. *mandamos, &c.* quæ idem videtur disponere etiã in causis summarijs, nec mirum cum publicatio hæc concernat partium defensionem, sit enim ad effectum opponendi exceptiones contra dicta testium ex Bar. in Extrauag. ad reprimendum, verbo, *figura iudicij*, & ideo non est mirum si necessario debeat in iudicio intervenire, iuxta clementinam sæpe. §. citationem, de verborum significatione Clem. pastoralis verb. ceterum de se iudica. nisi leges illas regias intelligamus secundum terminos & resolutione iuris communis de quo sententia quando à parte fuerit petita & à iudice

à iudice denegata & non alias.

2 Debet præterea iudex ꝑ circa hanc publicationem advertere an partes fuerint legitime citatæ ad eam videndam; vt sententia resoluius in præc. c. de la sententia de pruenca, vbi si fuit facta citatio ad omnes actus sequentes nõ est necessaria alia, vt ibi resolutum relinquimus.

3 Hæc autem publicatio fiet ꝑ cū termino sex dierum, vt in. l. i. titu. 8. lib. 4. nouæ Recop. eaque facta partes non admittentur ad aliquid probandum ex negotio principali, Clement. 2. de testibus dict. authentica qui semel. C. de probatio. cap. cum venisset de institutio. l. 4. tit. 11. lib. 3. Ordina. l. 34. & 36. cum alijs, titu. 16. p. 3. nisi fiat probatio per instrumenta quæ vsq; ad conclusionem in causa poterunt produci, vt in. c. cū dilectus, de fide instrum. causa antequam sit in ea conclusum nam postquam conclusum est censetur lata sententia & nõ est locus defensionis. l. si rem, 29. §. quolibet tempore de euitio. late Bart. nu. 3. Iasso. 51. in. l. ad monedi de iure iurad. Marat. in pract. 6. part. actu. 15. Perez. in. l. 6. tit. 11. lib. 3. Ordi. gloss. verb. pleyto concluso, Coua. in pract. c. 20. nu. 8. Azeuedo in. l. 2. ti. 5. lib. 4. Reco. & probat. l. 34. tit. 16. p. 3. nisi sint instrumenta de nouo reperta docet Bart. in. d. l. admonendi, num. 2. quem sequitur Iass. ibi. num. 8. Rip. 35. Abb. 3. quia tunc non nocet conclusio cum non extendatur ad incogitata. l. mater decedens de in officioso. c. clericus de iure iurad.

4 Verū ꝑ si sit minor, vel mulier etiam post publicationem factam poterunt testes de nouo producere per viam restitutionis secundum

Horostium in dict. l. vbi exigitur 8. num. 2. de adendo. lure tamen regio intra quindecim dies a die publicationis poterit minor in prima instantia hoc facere. l. 3. tit. 8. lib. 4. nouæ Recop. in. 2. vero instantia hoc non licet, vt in. l. 20. tit. 4. lib. 2. Ordina. quæ lex hodie renouata & declarata est per text. in. l. 51. tit. 9. libro. 4. recop. vbi. eadem forma seruatur in secunda instantia circa minoris restitutionem & in actu publicationis.

5 Quæ quidem testium publicatio legitime facta ꝑ post lapsos terminos probatorios præcludit viam productioni testium, vt quambis pars aduersa contra dicat ne fiat & alleget causas legitimas ad eam impediendam nilominus fiet publicatio, docet eleganter Grego. Lopez in dict. l. 34. titu. 16. part. 3. gloss. 2.

6 De Cõfessione partis ꝑ an possit recipi post publicatione vide. D. P. M. 10. per totam vbi pulchre disputatur pro vtraque parte de exceptionibus & repulsis contra dicta testium propositis.

S V M M A R I V M.

- 1 In admittendis repulsis multum operatur iudicis arbitrium.
- 2 Incriminibus exceptuatis repulsi cesant cum alias in habiles admittantur nisi inimicitia, vel odio prosequantur aliquem ex litigantibus.
- 3 Blasphemia crimen etiam inter exceptuata auunciatum secundum Marantam & alios.
- 4 In habiles quambis in supradictis criminibus admittantur tamen non sunt integri testes sed ratione in habilitatis aliquantulum debilitatur eorum fides, nec ex dicto vnus in habilis iudex procedet ad torturam.
- 5 Alimentorum causa tanquam nimis fauorabilis non admittit repullas.
- 6 Quando causa est ita ardua & difficilis

Modus videndi

- probationis ut per alios nisi per in habiles probari non possit non nocent oppositae repulsae.
- 7 *Causa ardua & difficiles probationes quae dicantur, arbitrio iudicis relinquuntur qui considerabit an alij testes interne nire potuerunt, vel non, ad hoc ut exceptiones admittantur contra testes.*
 - 8 *Designatur locus & sedes ubi praecipue tractetur ista repulsarum materia, & intra quos dies debeant proponi & probari.*
 - 9 *Elapso termino supradicto non admittuntur tales exceptiones nec ad earum propositionem minor, vel ecclesia restituitur cum sint odiosae.*
 10. *Si vero intra terminum designatum fuerint oppositae, iudex inquiret an debeant admitti admittuntur illae quae diminuunt testimonium fidem, generales tamen non admittuntur & quomodo se habere debeat iudex in eis, late disputatur.*

Cap. 7. De exceptionibus & repulsis contra dicta testimonium propositis, hoc est, *Las tachas.*

NISO actu publicationis statim iudex aduertet si an in suis allegationibus partes exceptiones, vel repulsas contradicta testimonium opposuerint. In quo casu considerare debet si an causalis sit quae illas admittat quod iudicis arbitrio relinquuntur. leg. 1. tit. 8. lib. 4. Recop. quia, in exceptuatis causis hoc est in crimine haereticis simoniae vel laesae maiestatis etiam in habiles admittuntur, nisi inimicitia laborent. c. infidei fauorem de haeret. in. 6. c. per tuas et mag. c. licet. c. tanta de simo. docet Bart. per tex. in. l. famosi ad legem Iuliam. mag. glosa. in. l. 3. & in. l. lex Iulia. de testibus Alex. consilio. 11. numero. 2. volumine. 1 Hyppol. consilio. 1. n. 27. vol. 1. Pari ratione si in crimine blasphemiae contra Deum, docet

Maranta Inspeculo. 6. part. c. de repulsis testimonium numero. 18. Thomas Gramati. consilio. 15. num. 12. 7 & quambis in habiles in his criminibus admittantur, non tamen sunt integri testes, sed aliquantulum debilitatur eorum fides ut indicat. cap. per tuas & ex dict. consilio. 11. Alex. supra. unde Barto. & omnes in. l. admonendi. n. 36. de iure iurando, docet in hijs criminibus ex dicto vnus in habilis testis, non subijcit reum ad torturam cum non sit integra eius fides.

- 5 Deinde si causa sumaria sit veluti alimentorum & similium non interest an opponatur repulsae, de quibus in illis causis non curatur docet Abb. & communis, in. c. veniens. 2. de testibus Aflctis decisione. 351. & si causa sit ita ardua & difficilis probationis quae non possit probari nisi per istos testes in habiles ne probationis genus coartetur. l. quoniam. C. de haeret. repulsae eis non nocet, docet glosa verbo iurati in. cap. tertio loco de probatio. & ibi Anto. & Imol. nu. 7. per tex. in. c. fin. de testibus cogend. & ita praticari docet Iass. in repetitione. l. 1. numero. 9. C. de summa trinitate & in casu exemplo ab Abbate adducto in. c. de cetero. num. 3. de testibus, ibi Aretin. num. 5. felin. 4. Alex. consilio. 64. volumine. 1. num. 5. & sic intelligitur text. in. capite. fin. de testibus cogend. vbi ad probandas coniuurationes admittuntur socij contra socios eo quod coniuuratio secreta sit & non potest per alios quam per socios probari. c. si quis papa. 76. decisione, cum alias socius criminis non admittatur in teste. ca. veniens. 1. de testibus. l. fin. C. de accusatio

fatio, l. 1. §. Diuus Antoninus de
quæstio. l. 21. tit. 16. part. 3.

Quæ omnia iudex, considera-
bit ex natura facti, delicti, vel ne-
gotij. Et quando exactu & eius po-
tentia & circumstantijs colligitur
in eo potuisse interuenire alios
idoneos testes, tunc non admittū-
tur inhabiles & merito proponū-
tur contra eos repulsæ, quâbis per
alios veritas probari non possit,
quia aliàs partes semper dicerent
se alias probationes non habere,
vt aduertit elegâter Hyppol. singu-
lari. 73. idem cõsil. 22. volu. 1. Dec.
contul. 63. nu. 6. & consil. 363. Alex.
consil. 152. num. 11. volum. 5. Boer.
consil. 40. num. 100.

De quibus repulsis & exceptio-
nibus vide gl. celebres, in cap. præ-
sentium. 31. de testibus. gl. verb.
iuramento. vers. quidam dicunt,
& in c. pastoralis. 4. verb. nullatenus,
de exceptio. docet Bal. in. l. si
quis. 14. nu. 3. C. de testibus. Quæ
omnes repulsæ debent proponi in-
tra sex dies à die publicationis, &
probari intra octo dies. l. 1. titu. 4.
lib. 4. Ordin. regal. & Lusitaniz. l. 1.
titu. 46. lib. 3. Ordinatio. Mõtalaus
ingl. l. 1. 16. ti. 8. lib. 2. Fori. ¶ Et eo
termino sex dierum finito repulsæ
si proponantur non admittuntur
licet sit minor velecclesia qui litig-
get, quia sunt odiosæ secūdam Ru-
beū in repetitione. ca. per vestras.
§. 26. n. 13. Boer. decis. 245. n. 7. gl.
in Clem. non potest. verb. grauio-
ra, de procurato. Idque in nostro
regno decisum extat in. l. 1. titu. 8.
lib. 4. Recop. ver. fin. ibi, *E que no se
de restitucio, ni para las poner, ni para las
probar en la primera ni segunda instancia,*
& in regno Lusitaniz probat. d. l. 1.
tit. 49. lib. 3. Ordinatio.

Si autem fuerint istæ exceptio-
nes propositæ in termino compe-
tenti debet aduertere iudex an ille
sint cõcludentes ad excludendam
fidem testium, vel ad aliquem titu-
lum minuendum, vt sic intelligat
quâta fides sit testibus adhibenda,
& sciat repulsas generalès non de-
bere admitti, vt in. l. 2. titu. 8. lib. 4.
Recop. cap. presentium. §. testes
de testibus, in. 6. & in dict. l. 1. Or-
dinam. §. present ados.

10 Et cautus sit iudex ¶ quod si bene
reperierit probatas repulsas con-
tra testes parum curet de generali
legalitate & bonitate quæ vulgo
dicitur, *abono de testigos*, quàm
in fauorem suorum testium pars
allegat & probat, quia licet in du-
bio quilibet ex iuris præsumptio-
ne bonus præsumatur, cap. vnico
de Scrutinio in ordine faciendo. l.
merito. ff. pro Socio. reg. fite mi-
sericordes de reg. iur. in Decretal.
tamen quando contrarium fuerit
expresse probatum: tunc illi pro-
bationi standum est, nisi bonitas
& legalitas testium ita insperie cõ-
cludeter probetur, quod omnino
directe excluderet dictam repul-
sam coartando videlicet negati-
uam loco & tempore, iuxta gloss.
& ibi notata in cap. bonæ. 1. de ele.
cap. quoniam contra de probatio.
cap. ex tenore de testibus. l. opti-
mam. C. de contrahend. & comit-
tenda stipul. vel nisi probet testem
illum cui obijcitur crimen esse
de illo emendatum iuxta gloss. &
communem in cap. testimonium,
de testibus.

S V M M A R I V M.

Q Vid sit vltima allegatio partium
quæ vulgo dicitur, Allegacion
de

Modus videndi

de bien probado, & interpretatur l. 4. tit. 16. lib. 2. Recop.

2 In fine dicta allegationis proponitur iudicis recusatio, & quid tunc facere debeat, sine ecclesiasticis, sine secularis sit, late traditur.

Capit. 8. De vltimis partiu allegationibus, hoc est,

Esriptos de bien probado.

Post hec iudex videbit partium allegationes vltimas quas vulgo decimos scriptos, de bien probado, hec autem allegationes ideo dantur, vt in eis vtriusque partis ad vocatus reasumat totum processum, & certum faciat iudicem, partem suam plene probasse, aduertendo ea quæ in eius fauorem in processu faciunt vt ex prag. 42. cap. 18. quæ hodie est. l. 4. tit. 16. lib. 2. recop. ibi. *Y concluso enon çes cada vna de las partes ò abogados ò procuradores, por palabra ò por escrito ante de la sentencia, informen al juez de su derecho allegando leyes y decretos. &c.* Ad quas iudex attendat ne in aduerteter aliquos principales actus pretereat, non tamen fidem adhibere debet allegationibus, nisi quatenus in processu vel in iure probata apparuerint vt in. cap. indicas. 3. questione. 9. Ultra hec in fine haru allegationum solent proponi recusationes contra iudices, & si recusatum se iudicem ecclesiasticum inuenerit, videat an causa recusationis iusta fuerit, vel non, & probata appareat talis coram arbitris iuris ad hoc electis, vt in cap. cum special. 61. cap. de appellatio. c. 2. requiris. 41. §. fin. eodem. cap. legitima. 2. eodem in. 6. ca. suspicionis

39. in principio de officio & potestate iudicis deleg. ca. ab arbitris. 11. eodem in. 6. notat glosa, & omnes in. cap. si quis contra clericum de foro comp. & si causam recusationis iustam esse arbitri pronuntiauerint, iudex in toto remanet recusatus, & nullo modo procedit in causa etiam cum alio coadiutore vt ind. c. cum speciali 61. & in d. c. si quis contra, & hoc seruatur de iure canonico.

De iure autem ciuili nec sunt necesarij arbitri nec iustificare causas recusationis, sed sufficit partes iurare se malitiose eas non proponere, docet glosa verbo recusare. l. appertissime. C. de iudicijs. l. quia poterat ver. nec illud, ad Trebelianum Abb. nu. 12. indicto. c. si quis contra clericum Cou. impract. cap. 26. nu. 1. l. 9. & 10. tit. 7. lib. 1. fori. l. 191. styli. Circa quod iuramentum vide. l. 22. tit. 4. part. 3. vbi Grego. verbo, *se le mandare la jura*, & iste iudex secularis sic recusatus non remouetur in totum, sed datur sibi coniuictos, hoc est *acompañado*, alias vir prohibus loci secundum Bald. & Paul. & Iasso. in authentica si vero contingat. C. de iud. quæ praxis legibus regijs expressis deciditur per dicta. l. 22. partitæ, & l. 1. tit. 5. lib. 3. ordinam. & exprese. in. l. prima. tit. 16. lib. 4. recop.

SVMMARIVM.

- 1 Quando dicatur conclusum, esse in causa.
- 2 An in vltis partibus (decursis terminis legalibus & iudicialibus) possit iudex pronuntiare conclusum esse in causa.
- 3 An omisso istius conclusionis viciet processum, & quid de consuetudine seruetur, inter-

interpretaturque. l. 1. §. el qual termino. tit. 4. lib. 3. ordinam.

- 4 Ad ipsam conclusionem partes sunt citanda, nisi antea ad omnes actus fuerit facta citatio, diesque locus & hora, debent partibus presigi ad comparandum, alias comparere poterunt quando commode voluerint.
- 5 Si contra absentem feratur sententia, trini citatione casareo precedere debet ut valeat ipsa sententia.
- 6 Quando causa tractatur per procuratorem ita ut dominus nunquam comparuerit, procurator & non dominus, ad sententiam est conueniendus, alias nulla erit.

Cap. 8. De actu conclusionis ad sententiam diffinitivam.

1 **V**LTIMVM quod iudex inspicere debet est actus conclusionis ad diffinitivam sententiam per quam conclusionem causae partes renuntiant, omnibus allegationibus & probationibus, & fatentur se nolle iam amplius quid probare, docet glosa verbo concluderint, in authen. de testibus. §. qui vero multi col. 7. tex. expressus in capite. cum dilectus iuncta sua glosa verbo conclusum, de fide instrum. vbi. D. D. & declarant laslo. in repetitione. l. admonendum. §. 1. de iure iurando. Maranta in speculo advocator. 6. parte, actu 15. & postquam partes ita concluderint, vel renuntiauerint, iudex proferet actum interlocutorium, in quo pronuntiat causam esse conclusam, & ita communiter improprii receptum est. Quinimo si omnes dilaciones & termini tam legales

2 quae iudiciales essent lapsi, & pote-

rit tunc iudex pronuntiare conclusum esse in causa (etiā inuitis partibus) secundum glosam in Clementina saepe verbo conclusio, de verb. signif. Et quambis haec conclusio causae & de consuetudine nunquam ommitti solebat in omnibus iuditijs, si tamen ommittatur non propterea vitiatur sententia & processus, quia non est de eius essentia & substantia, secundum Card. in dicta. Clementina saepe. §. quia. questione. 19. num. 20. Marā. vbi supra pag. 50. nisi forte a parte ex aliqua iusta causa fuerit ab eius denegatione appellatum iuxta ea quae supra diximus in. 7. cap. & sic declaranda est. l. 1. §. el qual termino, tit. 4. lib. 3. ordinam. ibi est despuer de la conclusion, quatenus videretur necessario requirere conclusionem in proceso, ad quam citantur partes capite consulit de officio & potesta. iud. deleg. l. imperatorio cum alijs, de iud. l. 5. & 11. tit. 22. part. 3. nisi a principio & citati generaliter ad omnia acta causae, secundum Bart. in extra vag. ad reprimendum verbo supradicto. Abb. in capite finali de dilatio, Gregori. vbi supra glosa. 2. quo in casu taliter citatus absque assignatione diei & horae tenetur comparere cum primum commode potuerit eos. de sententia excommunicationis, in. 6. dicit communem Abb. in capite. cum parati col. 2. de appellatio.

- 4
- 5 Si contra absentem & sit ferenda sententia trina citatio precedere debet docet glosa verbo terminum ind. c. consuluit. l. contumacia de reiud. l. tres denuntiationes. C. quomodo & quando iudex. c. de illicita. 24. questione. 3. Feli. ind. c. con-

Modus videndi

consuluit ponit octo limitationes.

- 6 Insuper ¶ si causa fuit agitata per procuratorem, ita ut dominus nunquam fuerit in iudicio, procurator & non dominus citandus est ad sententiam, alias erit nulla, secundum Bart. per text. ibi in. l. i. C. de sententijs & interlocutio. num. 4. & 5. & in. l. furiosi num. 9. dere. iud. Boe. decisio. 285. num. 9. Quibus consideratis cognoscat iudex an pro contumaci, vel pro presenti debeat ferri sententiam.

S V M M A R I V M.

- 1 Constanti animo solum Deum praeculis habendo ad sententiam definitiuam ferendam debet accedere iudex, & dubijs omnibus diligenter partibus propositis a causa aduocatis solutionem requiratur ut sine scrupulo sententiam proferat
- 2 sententia debet esse conformis libello, quia ultra petitum in eo non extenditur iudicis potestas.
- 3 Sententia vero utrum in persona Domini, vel procuratoris feratur nil interest.
- 4 Forma sententiae concipi debet per verbum condemnatio, vel absoluo, nisi sit causa appellationis ubi iusta, vel iniusta lata sententia pronuntiatur,
- 5 Iudex rectus, & qui stateram iustitiae nullibi deuantem, sed rectam tenet, non minus meretur quam frater Franciscanus, vel ordinis praedicatorum.

Capit. 10. De forma sententiae definitivae ferendae,

IN omnibus supradictis ad vinguem seruari, ¶ & cognita veritate iuris, super dubijs quae ex processu apparuerint audacter accedat iudex ad sententiam proferendam, animo constanti, seruata forma a Iur. con. Calistrato in. l. i.

obseruandum. 19. ff. de officio praesidis & in. lege. 8. tit. 4. part. 3. & in psalmo. 2. ibi. reges eos in virga ferrea, quae forma passim a iudicibus traditur oblivioni, secundum Abulensem celebrem collegam nostrum, qui propter eius profundam scientiarum supellestem est dictus stupor mundi, in. d. Psalmo. 2. cap. 1. Denique inferendis sententijs, omnibus pro nihilo stimatis tantum Deum optimum & maximum, cui rationem reddere tenetur, praeculis semper habeat. c. 1. deiudicijs in. 6. sciturus quod eadem mensura & trutina metietur quae alios metitus fuerit. l. rem non nouam. C. de iud. & faciunt ea quae Hypp. aducit in pract. §. fin. aduocatis etiam partium proponat omnia dubia quae sibi se obtulerint contra iustitiam litigantium, ut ex eorum responsione melius eius animus infirmetur, quia arguendo, & argumentando veritas explendescit, argumento text. in. l. munerum 18. §. mixta. ibi ut Heremnius Modestinus, & notando & disputando bene & optima ratione decreuit. ff. de muneribus & honor. vnde poterit sine scrupulo sententiam proferre, quod se fecisse affirmat Grego. Lopez, in. l. 13. tit. 4. p. 3. glos. fin. verbo, *por palabras*, idque rationi consonum est nam veritas sepe sepius exagitata magis elucescet, & iniquitas magis condemnatur. c. graue. 35. questio. 9. & glosa ibi verbo quia veritas, ¶ & sic conclusionem libelli considerata actione proposita & eius remedio cognito, & illud quod circa illud disponitur diligenter discusso sententiam conformem libello proferat c. licet Heli. de simon. quia ultra

petitum & in iudicium deductum potestas iudicis non extenditur. l. ut fundus. ff. comuni diuid. lasso. in. l. 1. col. 3. de x dendo idem in s. curare. num. 28. Institut. de actio. Socin. regul. 35. Grego. Lopez in verbo, que no pertenece a la demanda, in. l. 16. tit. 22. part. 3.

3 Sententia vero vtrū formetur in personam domini, vel procuratoris non curatur nec doctrinā l. 1. C. de sententijs, & interlocutio. & glos verbo Economi. in. ca. quæ relam. 24. de electione & glos. verbo monasterium in c. suscitata 6. de in integrum restitutio. quam sequitur Bart. in. l. stipulatio ista. s. fin. de verbo. nec eam doctrinam in praxi seruari vnquam se vidisse testatur, Grego. Lopez in. l. fin. tit. 5. part. 3. glosa. 1. Et tam de iure canonico, quam ciuili poterit sententia proferri, siue in personam domini, siue procuratoris. Et ita seruari de consuetudine testatur glos. indict. l. 1. verbo non fuit vnquam in fin.

4 Ceterum si sententia proferenda est per verbum absoluo aut cōdemno, alias erit nulla. l. in hoc iudicio. 27. familiæ hęciscund. l. pꝛæses. 3. C. de sententijs, & interlocutio. l. 5. tit. 22. part. 3. l. 2. tit. 13. lib. 2. fori, quo fit vt iudex appellatus quambis non vtatur verbo cōdemno, sufficit tamen si dicat primam sententiam iustam, vel in iustam esse, docet glos. indicta lege pꝛæses & indicto. capite. 1. de re iud. in. 6. glos. in. l. eos. C. de appellatio. vbi Bart. hanc dicit communem, Alex. in. l. in summa num. 6. de re iud.

5 Quibus omnibus recte peractis non minus iudex meretur quam frater Franciscanus, & ordinis pꝛedicatorum docet Hostiens. in principio sumꝛæ col. 4. Aluericus, & lasso. in. l. 2. de iustitia & iure & in. l. 3. tit. 4. part. 3. & l. 23. tit. 22. part. 3. Hos enim nostros deuotos labores libēter oblatos maiores futuros benignino animo accipite & quod Virgilius in Eglogis Egloga. 3.

*Nunc te marmoreum pro tempore fecimus at tu
Si futura gregem supleuerit aureus flos.*

Breue compendio de todo lo dicho.

 O primero se ha de ver el poder del actor, y del reo, y si son bastantes, ver se ha luego la demanda del actor, y la respuesta del reo ver si contesta, confesando, ò negando simplemente, conforme a la ley Real. Y despues se vera el replicato del actor cōtra la respuesta del reo, y por el cōsiguiēte el cōtra replicato del reo q̄ pone cōtra el replicato del actor ver luego la interlocutoria, por la qual el juez recibio las partes a prueba, y ver quanto termino probatorio dio el juez, y si fue despues prouocado para que se entienda si se hizieron las probanças en tiempo, y ver si tuero citados para ver presentar, y jurar los testigos. Despues desto

se

Modus videndi

se ueran los juramentos de los testigos, y si fueron citadas las partes. Hase de ver luego el interrogatorio del actor y ver todo lo que deponen los testigos a las preguntas substanciales del negocio, examinado cada testigo por si, y ver los testigos que ay en numero que depongan de vista y de cierta ciencia, ver las razones de como lo sauen si son concluyentes, y desta manera vera muy en breue la substancia de lo que prueba el actor, y con que testigos, y si son parientes criados cercanos, y ver lo que declaran a las preguntas generales, para que desta manera se entienda el credito que se les ha de dar, ver la edad de los testigos, si la causa es de hecho antiguo. Hase de ver el interrogatorio del reo de la manera que se ha hecho en el del actor, y ver si los Articulos son tales que prouados excluyan la intencion del actor, quando las probanças del actor, y del Reo son derechamente contrarias, ver qual prueua con mas testigos, y qual les parece mas fidedigos, y quales son razones mas heuidentes de sus testimonios, y quales dichos son mas allegados a la verdad. Ver luego si hubo tachas y probanças sobre ellas, y verlas si son concluyentes para excluir de todo el testigo, o solamente para disminuir el credito que se le ha de dar, y si prueua congruamente las tachas no se ha de hazer mucho caso de los abonos, aunque se prueben, salvo si fuessen tales q̄ derechamente excluyessen la tacha. Hase de ver mas el acto de la publicacion de testigos, y si fueron citadas las partes, para verla hazer. Verse han luego los escriptos de vien probado porque a las vezes los abogados presumen en ellos, todo el processo y auisan al juez, pero no se ha de fiar de ellos, sino en quanto lo viere probado por el processo. Verse ha la conclusion para diffinitiuay si huuo citacion de las partes para oyr sentencia. Verse ha la sentencia si se dio en presencia de las partes, o de sus procuradores, o en su ausencia. Ver si fue acusada la rebeldia de la citacion, en el termino, o si quedo el termino circunducto, y si el processo se hizo en ausencia de algunas de las partes, ver si fue citada en forma para los autos por los terminos ya dichos, que las leyes Reales mandan, y si fue señalado el auditorio para notificarle los autos, y si para este señalamiento, fue citada la parte. Y verá ansi mismo si todos los autos fueron notificados en el auditorio, y si se acusaron las reueldias, en tiempo. A se de ver si el juez fue recusado y si fue la recusacion jurada, y si tomo acõpañado, conforme a la ley Real, o si es en audiencia seglar

o si es juez ecclesiastico, ver si la parte que recusó probo las causas de sospecha ante los arbitros, y en la forma que el derecho manda, y si se pidio restitucion in integrum, por alguna parte siendo persona à quien de derecho le compete, y si fue jurado y si se imploro para ello el officio noble, del juez, y si se probo lesion ò causa necesaria para la restitucion, y si la parte a quien se concedio hizo el autho dentro del termino que le fue asignado, quando se le còcedio. Vea se la sentencia diffinitiva si es conforme à la demanda, si absuelve ò condena en parte ò en todo, si se notifico à la parte ò ha su procurador, quando fue dada en ausencia, si la parte appelo dentro de los cinco dias en lo seglar, y en lo ecclesiastico dentro de diez, y si pidio los apostolos en tiempo y en forma, con las circunstancias que el derecho mãda para entender la acción y remedio que de ella resulta, para que visto el remedio, y en todo conocida la naturaleza del y lo que el derecho a cerca de ello dispone, y lo q̄ esta probado en el processo, se vea justamente lo que se puede sentenciar.

Exod. c. 18. prouide de omni pleue viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas & oderint auaritiam, qui iudicent populum omni tempore.

F I N I S

Excudebat Petrus Lassus.

Anno, 1600.

o tres puz eclesiastico. ver ila parte que tarulo pproba casus
 de lo que ante nos dicitur. y en lo que se dice de lo que
 y ille pido racione integram. puz ila parte que se dice de lo
 na a puz de lo que se dice de lo que se dice de lo que se dice
 ra ello el oficio noble del juez. y ille pido racione integram
 na para la racione. y ille pido racione integram. puz ila parte
 dentro del termino que se asignado. puz ille pido racione
 la racione. puz ille pido racione integram. puz ille pido racione
 o condemas en parte en todo. puz ille pido racione integram
 rador. quando tu dadas en ausencia. ila parte que se dice de lo
 cinco dias en la legal. y en lo eclesiastico dentro de diez y cinco
 los qd. o los en tiempo y en forma con las circunstancias que se
 recho para entender la action y remedio que de ella resulta.
 para que visto el remedio. y en todo conocido la naturaleza del y lo
 que el derecho a cerca de ello dispone. y lo que se prueba en el pro
 cesso. se vea justamente lo que se puede entender.
 Exod. c. 18. provide de omni puz virtutes sapientes & timentes
 Deum. in quibus sit virtutes & edentur avaritiam. quibus dicitur
 pulum omni tempore.

F I N I S

Excudebat Petrus Lallus.

Anno 1600.